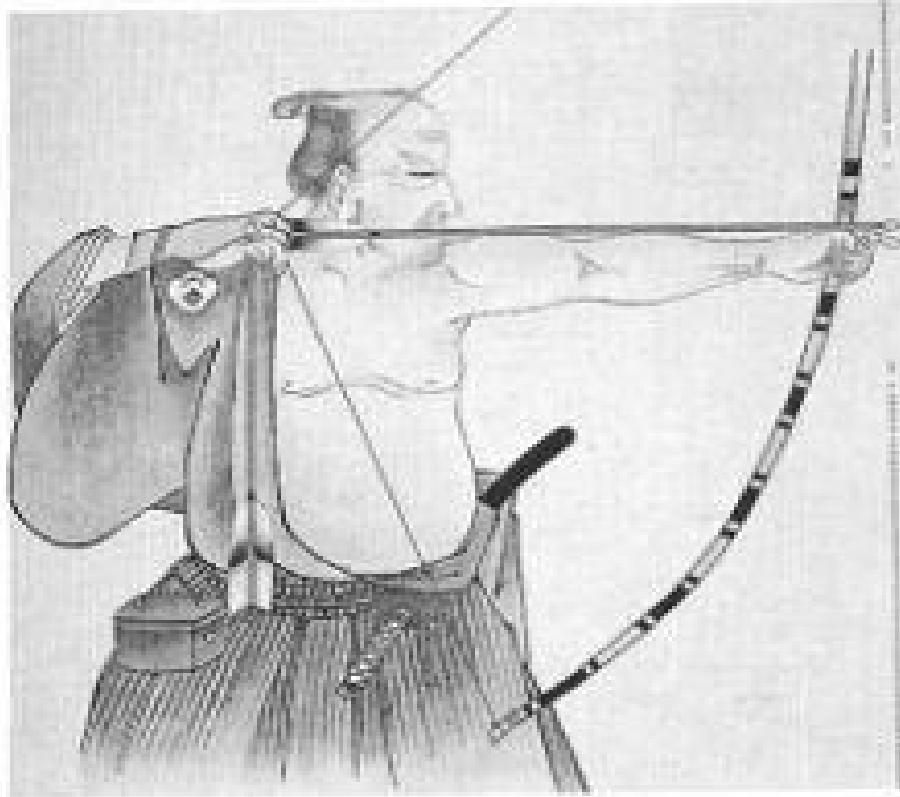

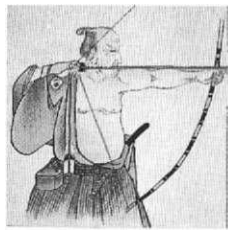
Eugen HERRIGEL

YAY ile OK ATIŞ SANATIN'DA *ZEN*

YAY İLE OKATIŞ SANATINDA ZEN

Eugen HERRIGEL

YAY İLE OK ATIŞ SANATINDA ZEN

Bir Japon, yay ile ok atmayı, sanat olarak dikkate alan ve bir miras olarak ona saygı besleyen geçmişten kalmış anlamda bir spor diye anlamaz, tersine, söyleyeceklerimiz kulağa ne denli tuhaf gelse de, ona bir tapınma, dinî bir ayin gözüyle bakar. O böylece, yay ile ok atma sanatı denilince, özellikle bir vücut antrenmanı, az ya da çok bir spor yeteneği görmemekte, aksine, kökeninin manevî alıştırmalarda aranması gereken ve manevî bir hedefi tutturmadan ibaret bir yetenek anlamaktadır. (Şu hâlde nişancı, esas itibarıyla kendine nişan almakta ve belki de kendi kendine rastlatmayı başarmaktadır.)

Prof. Dr. Eugen HERRIGEL (BUNGA KU HAKUSHI)

YAY İLE OKATIŞ SANATINDA ZEN

Çeviren Sedat ÜMRAN

Ruh ve Madde Yayınları

Kitabın Orijinal adı

ZEN IN DER KUNST DES BOGENSCHIESSENS

Kapak Düzeni / Baskı Meta Basım Yayım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. (0 212)249 1001

Yayın

Ruh ve Madde Yayınları Hasnun Galip Sok. Pembe Çıkmazı No: 4, D: 8

80060 Beyoğlu / İSTANBUL Tel: (0 212)2431814 Fax: (0 212) 252 61 25

*Basım Emre Matbaacılık Dizdariye Medresesi Sok. No: 15 Çemberlitaş / İSTANBUL Tel: (0212)
518 23 74*

1.Baskı / İstanbul 1978

2.Baskı / İstanbul 199

İçindekiler

[Zen'e nüfuz edilemiyor](#)

[Zen Kuramsal Değildir](#)

[Amaç Kasları Güçlendirmek Değil](#)

[Uysal Sanat](#)

[Çocuğun Tutuşu Gibi...](#)

[Kendinden Çözülme Hâli](#)

[Tam Ruh Uyanıklığı](#)

[Ruh Güçleri Bir Noktada Toplanır](#)

[Başarı GERÇEK "BEN" Sizliktedir](#)

[Üstat Bana Sırtını Döndü](#)

[Önemin Ortadan Kalkması](#)

[Manevî Uyanıklık](#)

[Hedefi Görmeden Vurmak: Şuuraltı Vuruşu](#)

[Ruh Uyanıklığı Durumu](#)

[Kılıç Sanatı](#)

[Her Şey Boşluktur](#)

Kendi Kendisiyle Hesaplaşma

Zen'i -ondan ne anlaşılırsa anlaşılınsın- yay ile ok atma ile ilişkili olarak düşünmek, ilk bakışta, kişiye katlanılmaz bir aşağılama gibi görünecektir. Hatta yay ile ok atışını cömertçe bir hoşgörülle "sanat" olarak değerlendirmeyi çok isabetli bulan bir görüşle birleşilse bile, o, bu sanatın ardında tamamen bir spor yeteneğinden daha başkasını aramaya yanaşmayacaktır. Buna göre okuyucu, bu saygıdeğer ve asla tam bir kesintiye uğramamış olan yayı ve oku kullanma geleneğine dönmek gibi bir avantajı sağlayan Japon sanatçı nişancılarının şaşırtıcı gösterilerinin üzerine bir şeyler öğrenmeye hazır olmalıdır; çünkü Uzak Doğu'da eski savaş gereçlerinin ciddî bir durum için bile olsa, modern silâhlar tarafından saf dışı edilmelerinden ve onların yerine geçmelerinden beri birkaç kuşak gelip geçmiştir. Fakat sonuçta, bu silâhlarla uğraşmak, hiçbir zaman yasaklanmamıştır, tersine kuşaktan kuşağa geçmiştir ve o zamandan beri daha geniş çevrelerde özen görmüştür. Bu yüzden, yay ile ok atışın Japonya'da bugün ulusal spor olarak çalışıldığı özel tarz ve biçimin açıklanması, acaba beklenen bir şey değil midir? Bu olasılık kadar yanlış bir düşünce hiçbir şeyde yoktur.

Bir Japon, yay ile ok atmayı, sanat olarak dikkate alan ve bir miras olarak ona saygı besleyen geçmişten kalmış anlamda bir spor diye anlamaz, tersine, söyleyeceklerimiz kulağa ne denli tuhaf gelse de, ona bir tapınma, dinî bir ayin gözüyle bakar. O böylece, yay ile ok atma sanatı denilince, özellikle bir vücut antrenmanı, az ya da çok bir spor yeteneği görmemekte, aksine, kökeninin manevî alıştırmalarda aranması gereken ve manevî bir hedefi tutturmadan ibaret bir yetenek anlamaktadır. Şu hâlde nişancı, esas itibarıyla kendine nişan almakta ve belki kendi kendine rastlatmayı başarmaktadır. Bu açıklamamız, hiç kuşkusuz karanlıktır. Nasıl, diye soracaksınız. Bir zamanlar ölüm ve kalım savaşında yararlanan yay ile ok atma, elle tutulur bir spor hâlinde sürdürülmüş olmayıp, manevî bir egzersiz mi olmuştur? Peki, o hâlde bunun için yaya, oka ve hedef tahtasına ne gerek var? Böyle yapmakla, erkekliğe özgü eski sanat ve yay ile ok atmanın dürüst anlamı yadsınmış olmuyor mu? Ve onun yerine, hemen hemen hayalî denilmese bile, belirsiz bir şey konulmuş olmuyor mu? Bu arada düşünülmesi gereken nokta, bu sanatın ruhunun, kanlı bir savaşta değerini kanıtlamasının artık akla gelmediği çağlardan beri kendine özgü olarak, sadece yolundan bir daha döndürülemez ve çok daha inandırıcı olarak ortaya çıkmış bulunmasıdır. Onun, onlara daima bağlı olduğundan yeniden yay ve ok ile haşır neşir olmak gibi bir yoruma gerek göstermeyen bir anlam kazanmış olmasıdır.

Şu hâlde, yay ile ok atmanın geçmişten gelen tekniğinin silâhlarla savaşta artık hiçbir rol oynamamasından itibaren, eğlenerek zaman öldürmeye dönüştürüldüğü ve bununla aynı zamanda zararsız hâle getirildiği görüşü yanlıştır. Yay ile ok atmanın "Büyük Öğretisi" bunun üzerine değişik şeyler söylemektedir. Ona göre yay ile ok atmak, önceleri olduğu gibi, şimdi de nişancının **kendi kendisiyle hesaplaştığı ölçüde** ölüm ve kalımla son bulan bir uğraşdır. Ve bu hesaplaşmanın tarzı, eskisinin körelmiş bir biçimi değil, tersine bütünüyle dışarı yönelik -örneğin, canlı hasmıyla- hesaplaşmanın vazgeçilmez bir nedenidir. Nişancının kendi kendisiyle olan bu hesaplaşmasında, bu sanatın giz dolu içeriği görülüyor ve bu sanatta yönlendiriliş, onun şövalyemsi savaşın daha önce şart koştuğu pratiğinin yarar sağlamaya yönelik kullanımından vazgeçmekle içeriğinden hiçbir şey yitirmiyor.

Bugün kim kendini bu sanata adarsa, bu nedenle -bunu kendi kendinden saklasa da- yarar sağlamaya yönelerek onu tarihsel gelişiminden saptırmak iğvasına kapılmamak gibi tartışılmaz bir kazanç elde eder, çünkü bu sanata alınışın, saf ve yan amaçlar gütmeyen yürekli kimselere bahşedildiği hususunda, bütün çağların yay ile ok atışını uygulayan ustaları birleşirler. Bundan hareket edilerek, Japon yay ustalarının nişancının kendisiyle bu hesaplaşmasını nasıl gördükleri ve

açıkladıkları sorulursa, onların cevapları bizlere tamamen bir bilmece gibi gelecektir. Çünkü onlar için hesaplaşma, nişancının kendi kendine yönelen, yine de yönelmeyen nişan alışından ibarettir. Belki böylece, onun bunu yaparken kendi kendisine isabet ettirmesinin, belki yine de isabet ettirmemesinin söz konusu olduğunu ve buna göre nişan alanın hedef, isabet ettirenin de isabet ettirilen hâline geldiğini belirtirler. Yay ile ok atma ustalarının üzerinde durdukları bazı deyimleri kullanırsam, burada nişancının tüm eylemine karşın, hareketsiz orta nokta hâline gelişi söz konusudur. Bundan sonra en büyük ve en son şey kendisini gösterir: Sanat sanatsız olur; ok atma ok atmamaya ve yaysız oksuz bir atışa dönüşür. Öğretmen yeniden öğrenci, üstat ise işe yeni başlayan hâline gelir.

Doğu Asya insanı için bu sözler hem giz dolu hem de açıktır. Fakat bunlar bizleri, hiç kuşkusuz çok şaşırtır. Bu nedenle, sorunu biraz daha açmaktan başka çare kalmıyor. Uzun zamandan beri biz Avrupalılar için, Japon sanatlarının iç biçimleri uğruna ortak bir köke yöneldikleri bir giz değildir artık. İşte bu ortak kök, Budizm'dir. Bu, yay ile ok atma sanatı için olduğu kadar, aynı ölçüde ve anlamda çini ressamlığı, tiyatro sanatı, çay ayinleri, çiçek düzenleme sanatı ve kılıç ustalığı sanatı için de geçerlidir. İlkın bunun anlamı, bu sanatların bir manevî tutumu gerektirmeleri ve özel niteliklerine göre ona özen göstermeleridir ki, bu tutum geliştirilmiş biçimiyle Budizm'e özgüdür ve rahip insan varlığını belirler. Elbette, bununla sadece Budizm kastedilmemiştir; burada söz konusu nokta, yalnızca Avrupa'da ele geçirilebilen kaynaklar sayesinde tanınan ve anlaşıldığı iddia edilen tamamen kurgusal Budizm değildir, tersine, Japonya'da Zen diye adlandırılan ve ilk plânda akılla düşünülmeyen, hatta bir kez dahi açık ve direnilmeyen deneyimlere göre kavranılamayan ve yorumlanamayan şeyin dolaysız deneyimi olmak isteyen varlıkların dipsiz dibidir. Bizler onu, bilmemekle biliriz.

Bu, kesin deneyimler uğruna Zen Budizm yöntemiyle alıştırmaları yapılan bir konsantrasyonla, adlandırılmayan ve tarzının ruhuna en derin temelinde erişmeye götüren yollardan gider; en doğrusu tamamen geçici ve bu yüzden belki mahzurlu bir saptayışla, yay ile ok atışın tekniğinin sanat oluşunun borçlu bulunduğu ruhsal alıştırmalardır ve eğer o, kısmet olur da sanatsız sanat olarak kendisini olgunlaştırırsa, gizemsel alıştırmalar hâline gelir ve buna göre yay ile ok atma hiçbir hâl ve içten bir şeyler meydana getirmez. Yay ve ok aynı zamanda onlar olmaksızın da olup bitecek olan bir şeyin bahaneleridir, onlar sadece hedefe götüren yoldur, kendisi hedef değildir, son kesin sıçramada sadece yardımcılarıdır. Bu açıklamaların ışığında, sorunu daha derinden kavrayabilmek için, Zen Budistler'in söylediklerine başvurmamızdan daha uygun bir şey olamaz.

Nitekim bu gibi açıklamalar vardır, örneğin D. T. Suzuki, "Essays on Zen-Budizm'de Japon kültürüyle Zen Budizm'in birbiriyle çok içten ilişkisi bulunduğunu, buna göre Japon sanatlarının samuraiların manevî tutumlarının, Japon yaşam tarzının, Japonların töresel, estetik, hatta belirli bir ölçüde zihinsel yaşam biçiminin kendine özgülüğünün bu Zen esasına borçlu olduğunu ve bu nedenle Zen ile haşır neşir olmayan kimseler tarafından anlaşılamayacağını kanıtlamıştır.

Suzuki'nin Almanca olarak yeniden yayımlanan son derece önemli eserleri ve diğer Japon araştırmacılarının incelemeleri haklı bir ilgi uyandırmıştır. Açık bir yürekle Hindistan'da doğan Dhyana Budizmi'nin, Çin'de geçirdiği önemli değişikliklerden sonra tam bir olgunluğa eriştiği, sonunda Japonlar tarafından kabul edildiği ve bugüne kadar canlı bir gelenek hâlinde özen gördüğü itiraf edilmektedir. Buna göre, Zen'in sonunda, içine nüfuz edilmesinin, değerine paha biçilmez sayılabilecek insan varlığının akla hayale gelmeyen yönlerini aydınlığa kavuşturduğu söylenmektedir.

Zen'e nüfuz edilemiyor

Zen sanatçılarının bütün çabalarına karşın, biz Avrupalılar'ın etkilendiği Zen'in içeriğine nüfuzumuz yadsınamaz bir ölçüde yetersiz kalmıştır. İçine daha derin girmeye direniyormuş gibi, Zen'i yoklayarak açığa kavuşturucu bir çaba, birkaç adım atıldıktan sonra yenilmez engellere çarpmaktadır. En nüfuz edilmez karanlıklara gömülü olan Zen, Doğu Asya manevî yaşamının ortaya attığı bir acayip bilmedir: Çözümlemez, ama yine de dayanılmaz çekicilikte bir bilmedir bu. Bu üzüntüyü uyandıran kavrayamamazlığın sebebi, bir bakımdan, Zen'in şimdiye kadar dile getirilen açıklamalarının tarzında aranmalıdır. Anlayışlı bir kimse, Zen mensubunun onu kurtaran, değiştiren ve kaynağından beslendiği düşünülemez ve dile getirilemez "gerçeği", dolaylı olarak bile açıklamasını isteyemez. Zen, bu bakımdan saf murakabenin gizemiyle ilişkilidir; gizemsel deneyimlere katılmayan bir kimse, nereye başvurursa vursun, onun dışında kalır. Her türlü gerçek gizemciliğin itaat ettiği bu yasa, hiçbir istisnaya yer vermez. Bu nokta, kutsal sayılan Zen metinlerinin çok sayıda oluşuyla çelişkili değildir; bunlar, bu yolda sadece bütün kesin deneyimleri yaşamış olan ve böylece bu metinlere, onlara bağlı olmadan sahip olan ve var olanın doğrulandığı kimse için yaşam bahşeden anlamı duyurmak niteliğine sahiptirler. Deneyimden geçmemiş olanlar için; bu metinler hiçbir şey ifade etmediğinden, o kimseler satırların ince anlamını nasıl olur da kavramak olanağını bulurlar? O kimse onlara ürkek bir dikkatle ve kendini unutturmasına vererek yaklaşırsa da, onu, kaçınılmaz olarak, şifa bulmaz bir manevî şaşkınlığa sürüklerler. O hâlde Zen, bütün gizemcilik gibi sadece, bizzat gizemci olan ve bunun için gizemsel deneyimin kendisinden yoksun bıraktığını başka bir tarzda eline geçirmeye çalışmak gibi yanlış yola sapmayan kimse tarafından anlaşılabilir. Fakat şimdi Zen sayesinde değişen ve "gerçeğin ateşiyle" arınan kişi, gözden kaçmayan ikna edici bir yaşam sürmeye başlar. Onun için, bir sezinin ısrarla sezdirmediği manevî akrabalık yüzünden bir kimsenin o kadar büyük bir şeyi sağlayan adsız kudrete girmek istemesi -çünkü sadece meraklı bir hak iddiasında bulunmaz- ve o kimsenin şimdi Zen mensubundan hedefe giden yolu göstermesini beklemesi bir haddini bilmezlik sayılmamalıdır. Hiçbir gizemci ve buna göre hiçbir Zen mensubu, ilk adımda içindekini olgunluğa eriştirerek, bugünkü realitesine ulaşamamıştır. Onun sonunda gerçeğe rastlaması için ne kadar çok şeyi yenmesi ve geride bırakması gereklidir! Hedefine giderken yan yolda, olanaksız olanı eline geçirmeye çabaladığı duygusuna ne kadar sık kapılır! Fakat yine de, bu olanaksız görünen şey mümkün ve hatta kendiliğinden anlaşılır hâle gelir. Bu uzun ve güç yolun özenle açıklanmasında, kişinin böyle bir yoldan gitmeye yüreklilik göstermesi, hiç olmazsa sorması umuduna bir yer yok mudur?

Yine de yolun ve aşamalarının böyle açıklanışı Zen'e dair yazılan eserlerde bulunmamaktadır; bunun sebebi, bir yandan Zen mensubunun mutlu yaşama dair bir tür talimat vermekten kesinlikle kaçınmasındandır. O yine de kendi deneyimi sayesinde, deneyimden geçmiş bir öğretmenin özenle yol göstermesiyle bu yoldan gidebileceğini ve üstadın yardımı olmadan yolun sonuna ulaşamayacağını bilmektedir. Fakat diğer yandan, yaşadıklarının, içindekileri yenişinin ve değişimlerinin, onlar "kendisinin olduğu sürece", yeniden ortadan kaldırılınca kadar tekrar tekrar yenilgiye uğratılmalarının gerektiğini kesinlikle bilmektedir; ancak böylece, "her şeyi kapsayan gerçek" olarak, kendisini artık kişisel günlük yaşamı sayılmayacak olan bir yaşama uyandıracak deneyimleri için bir temel atmış olacaktır. O, yaşayan kimse, artık etkisi olmam akla yaşar. Buradan itibaren Zen mensubu, kendinden ve bulunduğu durumdan söz açan her türlü konuşmadan kaçınır. O bunu, alçakgönüllülük olmayan gevezelik saydığı için değil, tersine, böyle bir davranışın aşağı yukarı Zen'e ihanet olacağını kabul ettiği için yapar. Zen'e ilişkin bir şeyi duyurma kararını etraflıca düşünmesi bile, onun için ciddî bir sınamadır. Zen'in ne olduğu sorusu karşısında, sanki bu soruyu duymamış gibi, hareketsiz kalan en büyük üstatlardan birinin anısı gözünde canlanır ve bu anı onu uyarır. Ve Zen mensubu şimdi kendine ilişkin olan ve kendi üzerinden attığı ve artık yokluğunu duymadığı şey üzerine hesap vermek

gibi bir ayartılmaya nasıl kapılabilir?

Bu açıklamaların ışığında, ben artık bunda ısrar etmek, çelişik formüllerle okuyucuyu daha fazla uğraştırarak, ağız dolusu sözlerle kendimi temize çıkarmak sorumluluğunu üzerime alamam. Ben, buna karşın Zen'in mahiyetini, onun damgasını taşıyan sanatlardan birinde etkisini gösteren tarz ve biçimde aydınlığa kavuşturmak amacını gütmekteyim. Fakat bu aydınlatış, bu sözün Zen için temel anlamdaki aydınlatılışı değildir; ama söyleyeceklerim hiç olmazsa içine nüfuz edilemez sis perdesinin ardındaymış gibi gözlerden gizlenen ve şimşegin çakışı gibi uzak yıldırımını haber veren bir şeyin mevcut olduğunu gösterecektir. Yay ile ok atma sanatı böyle anlaşılırsa, o Zen'in bir ön hazırlığı demektir ve ilkin tamamen elle tutulur meziyetlerle, içlerinde kavranılması olanaksız olayları saydam görünür kılmaya olanak verir. Esasa ilişkin olarak, adı geçen sanatlardan her birinden hareket edilerek Zen'in yolunu açmak muhakkak olanaklıdır.

Fakat amacıma en etkili olarak, yay ile ok atma sanatının bir öğrencisinin katetmek zorunda olduğu yolu açıklamakla ulaşabileceğime inanıyorum. Daha kesin konuşursam, Japonya'da kalışım sırasında bu sanatın en büyüklerinden birinden hemen hemen altı yıl süren dersler aldım. Bunun üzerine bir rapor vermeyi denemek istiyorum. Buna göre geçirdiğim deneyimler beni böyle bir girişimde bulunmaya yetkili kılıyor. Fakat bir dereceye kadar anlaşılmam için -çünkü bu hazırlık, yeterli bilmeceleri içinde taşımaktadır- yenmek zorunda olduğum bütün direnişleri ve büyük öğretinin ruhuna nüfuz etmeden önce kendimi çözmek zorunda kaldığım engellerin her birini etraflıca anımsamaktan başka çare kalmıyor. Buna göre, amaçladığım hedefe ulaşmam için başka bir yol görmediğimden, kendimden söz edeceğim. Kendimi, aynı sebepten, daha göze çarpar biçimde ortaya çıkması için, esasa ilişkin olanın açıklamasıyla sınırlayacağım. Şuurlu olarak, dersin içinde verildiği ortamı tanımlamaktan kaçınacağım ve belleğimde iyice kalan sahneleri, her şeyden önce üstadın dış görünüşünü bunlar o kadar çok çekici görünseler de- anlatmayacağım. Sözlerim sadece yay ile ok atma sanatı çevresinde dolanacaktır; bunu açıklamak bana bazen öyle geliyor ki, öğretmekten daha zordur. Bu açıklamalarım, Zen'in ardında soluk aldığı en uzak ufukların görüldüğü yere kadar sürdürülecektir.

Zen Kuramsal Değildir

Zen ile niçin ilgilendiğimi ve bu amaçla yay ile ok atma sanatını öğrenmeye neden yöneldiğimi açıklamama gerek var. Ben daha üniversitede öğrenciyken, bu gibi niyetler için çok elverişli olmayan çağın durumuna karşın, gizli bir itkiyle, gizemcilikle etraflıca uğraşmışım. Fakat bütün çabalarımda, gizemsel yazıları dıştan incelemekten başka bir şey yapmadığımı ve "gizemsel" bir ilk fenomen olarak adlandırılan şeyin etrafından dolandığımı ve büyük bir duvar gibi gizi çeviren bu dairenin çizgisini atlamayı başaramadığımı anladım. Gizemcilik üzerine yazılmış çok sayıda eserde de aradığımı bulamamışım ve giderek hayal kırıklığı ve yüreksizlik içinde, gerçekten yalnız yaşayan kimsenin, "yalnızlığın" ne anlama geldiğinin ve kendinden tamamen kurtulmuş ve arınmış kişinin Tanrı üstündeki Tanrı ile birleşmeye hazır olabileceğinin sağduyusuna erişmişim. Gizemciliğe, bizzat onun deneyimini yaşamadan ve acı çekmeden başka hiçbir yolun götüremeyeceğini ve eğer bu koşul yerine getirilmezse, onun üzerine her türlü konuşmanın gevezelik olarak kalmaya mahkûm bulunacağını görmüştüm. Fakat kişi nasıl gizemci olabilir? Sadece öyle sanılanın değil, tersine, gerçek yalnızlığın ruh durumuna nasıl ulaşılır? Yüzyılların uçurumuyla büyük üstatlardan ayrılan kişi için, oraya götüreceği bir yol hâlâ var mıdır? Tamamen farklı özel hâl ve koşullar altında yetişerek büyüyen modern insan için böyle bir yol var mıdır? Her ne kadar hedefe götürmeye söz veren bir yolun aşamalarını duydumsa da, sorularına bir nebze dahi doyurucu yanıtlar alamamışım. Böyle bir yoldan gidebilmek için, bir süre üstadın yerini alabilecek, doğru yönetsel talimat yoktur. Fakat bu gibi talimat mevcut olsaydı, acaba yeterli olacak mıydı? İşin daha doğrusu, en iyi yöntembilimin, en iyi durumda tasarrufuna alamadığı şeyi sağlamaya yarayan, bu gibi talimatlarla yalnızca bir hazırlığın yapılabilmesi değil miydi ve buna göre gizemsel deneyimin, insanın yaptığı hiçbir hazırlıkla zorla yaşanamayacağı değil miydi? Ne yana dönersem döneyim, kendimi kapalı kapıların önünde buluyor ve bu kapıları tekrar tekrar sarsmaktan kendimi alamıyordum. Fakat özlemim yok olmuyordu ve bu özlem, yorulduğumda, o özlemi özlemek biçiminde belirliyordu.

Bir gün -bu arada yardımcı doçent olmuştum- İmparatorluk Tohoku Üniversitesi'nde felsefe tarihi öğretmeyi isteyip istemediğim sorusuyla karşılaşınca, bu bana Japon ülkesini ve ulusunu tanımak fırsatı vereceğinden, beni çok hoşnut etti. Çünkü bu sayede, Budizm ile ve böylece onun kontrol pratiğiyle ve gizemciliğiyle ilişki kurmam şansı ortaya çıkmıştı. Çünkü orada özenle korunan bir geleneğin olduğunu ve Zen'in canlı bir özen gördüğünü ve birkaç yüzyıllık geçmişi olan doğru yolu göstermenin deneyimden geçmiş bir sanatının yürütüldüğünü ve en önemlisi, ruhu yöneltmek sanatında şaşırtan deneyimleri olan Zen öğretmenlerinin bulunduğunu sık sık duymuştum.

Yeni çevreme belirli bir ölçüde alışmadan, bu niyetimin gerçekleştirilmesiyle ilgilendim. Bu sırada ilkin güçlü bir dirençle karşılaştım. Bana söylenenlere göre, şimdiye kadar hiçbir Avrupalı, Zen ile ciddî olarak uğraşmamıştı ve onlar, Zen öğretisinin en silik izini bile reddettiğinden, Zen'in beni "kuramsal" olarak da doyurması beklenmemeliydi. Kuramsal olmayan Zen'e neden yönelmek istediğimi anlaşılır kılincaya kadar, saatlerce dil dökmek zorunda kaldım. O zaman bana, Avrupalı'nın, Doğu Asya'nın bu manevî yaşamının tamamen yabancı olduğu için, bu alana nüfuz etmesinin mümkün olamayacağı söylendi. Yeter ki, Zen'le ilişkisi olan Japon sanatlarından birini öğrenmekle işe başlayayım. Bir tür ön hazırlıktan geçmek zorunda olduğuma dair düşüncem beni niyetimden caydırmadı. Eğer, Zen'e adım adım yaklaşmanın bir umudu belirirse, kendimi her türlü ödünü vermeye hazır hissediyordum. Hatta zahmetli dolambaçlı bir yol, bana hiçbir yoldan gitmemekten daha iyi görünüyordu. Bu amaçla, adı duyulan sanatlardan hangisine adayacaktım kendimi? Eşim duraksamadan, çiçek düzenleme ve çini mürekkebi ressamlığı sanatına karar verdi. Oysa yay ile ok atma sanatı bana daha uygun göründü. Buna karar verişim, tüfekle ve tabancayla atış

yapmaktaki deneyimlerimin bana yararlı olacağı gibi bir yanılgıdan ortaya çıkmıştı.

Yirmi yıldan beri yay ile ok atma dersi alan ve üniversitede haklı olarak bu sanatı en iyi tanıyanlardan biri olarak kabul edilen meslektaşlarımdan birinden. Hukuk Profesörü Sozo Komachiya'dan, beni, öğretmeni ünlü üstat Kenzo Awa'nın yanına öğrenci olarak kaydettirmesini rica ettim. Üstat ilkin bu dileğimi, bir zamanlar bir yabancıya ders vermek gibi bir hata işlediğini ve bu arada kötü deneyimler edindiğini ileri sürerek reddetti. Bu sanalın, kendisine özgü ruhuyla öğrenciyi rahatsız etmek gibi ödünleri vermeye ikinci kez hazır olmadığını söyledi. Neden sonra, işini o kadar ciddiye alan bir üstadın beni en son öğrencisi olarak ele alabileceğini ve bu sanatı eğlence için değil, tersine, "büyük öğreti" uğruna öğrenmek istediğimi belirttiğimde, beni ve aynı zamanda eşimi öğrenci olarak kabul etti; çünkü Japonya'da eskiden beri genç kızların da bu sanatta ders görmesi alışılmış bir şeydi ve üstelik üstadın eşi ve iki kızı da bu sanatı uygulamak için çaba sarf ediyorlardı.

Böylece, ciddî ve sıkı bir ders başladı; buna bizim öğrenci olarak kabul edilebilmemiz için inatla yardımcı olan ve hemen hemen kefil olan Bay Komachiya da çevirmen olarak katıldı. Bunun dışında eşimin çiçek düzenleme ve çini mürekkebi ressamlığında aldığı derse dinleyici sıfatıyla katılabilmem gibi uygun bir fırsat çıktı. Yani her türlü kıyaslamalarla, anlayışın daha geniş bir temele oturtulması şansı doğdu.

Amaç Kasları Güçlendirmek Değil

Sanatsız sanatın yolunun kolay olmadığını daha ilk ders saatinde anlamak zorunda kaldık. Üstat bize ilkin Japon yaylarını gösterdi ve onların olağanüstü geriliş gücünün (esnekliğinin) kendine özgü üretiminden, aynı zamanda yapımları için özel olarak kullanılan malzemeden, yani bambulardan ileri geldiğini açıkladı. Fakat ona çok daha önemli görünen nokta, onların iki metre boyunda olmalarına karşın son derece soylu bir biçimleri olmasıydı. Üstat, yayın kirişi yerine takılır takılmaz kullanılmaya hazır bir gerginlik kazandığını ve ne denli çok çekilirse, bu soylu biçimin o derecede bir sürpriz yaratırcasına göze çarptığını ifade etti. "Eğer kiriş yayın izin verdiği kadar çekilirse, bu takdirde yay sonsuza gider." diye ekledi. Bunun için doğru germeyi öğrenmenin önemli olduğunu belirtti. Bundan sonra kendi yaylarından en iyisini ve en güçlüsünü yakaladı ve görkemli bir tavırla, sadece az çekilen yay kirişini birkaç kez yaylandırdı. Bunun sonucunda, onu sadece birkaç kez duymakla bile asla unutulamayacak sert bir darbeden ve derin bir vınlamadan oluşan bir gürültü duyuldu. O kadar kendisine özgüydü ki bu ses, dayanılmaz bir çekicilikte, kişinin yüreğine işliyordu. Eskiden beri ona, kötü cinleri egemenlik altına almanın gizli gücü atfedilmektedir ve ben bu yorumun tüm Japon halkında kökleştiğini kesinlikle anlamıştım. Arıtmanın ve kutsamanın bu önemli giriş hareketinden sonra, üstat bizden kendisini dikkatle gözlemlememizi istedi. Bir oku yay kirişinin üstüne koydu, yayı öyle gerdi ki, onun evreni içine almaya yönelik zorlamaya dayanamayacağından korktum. Sonunda oku attı. Bütün bunlar göze çok güzel görünmekle kalmayıp, aynı zamanda çok zahmetsiz cereyan etmiş gibi bir izlenim uyandırıyor. Sonra üstat şu talimatı verdi: "Siz de öyle yapınız ama yay ile ok atmanın kasları güçlendirmek için olmadığına dikkat ediniz. Sizler yayın kirişini çekmek için tüm vücut gücünü kullanmamalısınız, tersine, her iki elinize bu ameliyeyi yaptırmayı öğretmelisiniz. Kol ve omuz kasları gevşek tutulmalı ve bu gerilişe katılmıyorlarmış gibi sadece atışa bakmalıdırlar. Eğer sizler bunu yapabilirseniz, genişin ve atışın manevî oluş koşullarından birini yerine getirmiş sayılırsınız."

Bu sözlerinden sonra üstat, ellerimi yakaladı ve onları, benim duyumsal olarak onlara alışabilmem için, kesintisiz yapmak zorunda oldukları hareketlerden yavaş yavaş geçirdi. Orta güçteki bir egzersiz yayı ile yapılan ilk denemede gücümü, evet hatta önemli bir vücut gücümü yayı

germek için kullanmak zorunda olduğumun farkına vardım. Üstelik Japon yayı, Avrupa spor yayı gibi omuzun hizasında tutulmuyordu. Öyle ki, Avrupa yayının içine insan kendini yaslandırabiliyordu; burada ise, ok yerine yerleştirilir yerleştirilmez, hemen hemen gergin kollarla havaya kaldırılıyordu. Bu durumda nişancının elleri başının üstünde bulunuyordu. Daha sonra onları, aynı ölçüde sağa ve sola birbirinden uzaklaştırmaktan başka çare kalmıyor ve kavisler çizerek, yayı tutan sol el, kol uzatıldığında gözün hizasına geliyor ve bükülü sağ kolun kirişi çeken sağ eli, sağ omuz eklemine kadar geriye gidiyordu. Öyle ki, aşağı yukarı bir metre boyundaki okun ucu dış yayın kenarından sadece biraz dışarıya çıkıyordu; yayın geriliş mesafesi o kadar büyüktü. Nişancı bu durumdayken, atışa geçmeden önce bir süre beklemek zorundadır. Gerişin ve tutuşun bu alışılmamış türü için harcadığım güç, birkaç saniye sonra ellerimin titremeye başlaması ve soluğumun gittikçe güç alınır olması sonucunu doğuruyordu. Ondan sonraki ilk haftalarda da bu durum değişmedi; yayı geniş, bir güç sorunu olmakla kaldı ve çaba dolu egzersizlere karşın manevâ olamadı.

Bunda bir avuntu bularak, üstadın herhangi bir nedenle açıklamak istemediği bir taktiğin var olabileceği düşüncesine kapıldım. Ve bütün çabalarımı bu püf noktasının keşfedilmesine yönelttim. Bu niyetime inatla sarılarak alış- tırmalarımı sürdürdüm. Üstat çabalarımı dikkatle izledi, zorlanan tutumumu serinkanlılıkla düzeltti, çabamı övdü, güç harcamışımı yerdı, yine de alıştırmaları sürdürmeme izin verdi. Fakat bu arada bana, öğrenmiş olduğu Almanca "gelockert" (gevşek dur) sözünü yayı gererken haykırdı ve yine, sabır ve nezaketini yitirmeden zayıf noktama dokundu. Ama sabrımın taşacağı gün gelmişti ve şart koşulan tarzda, bir kez olsun yayı germeyi başaramadığımı ona itiraf etmeyi göze aldım.

Üstat, "Bunu başaramıyorsunuz, çünkü doğru soluk almıyorsunuz." diye açıkladı. "Soluğunuzu içinize çektikten sonra yavaşça aşağıya bırakınız, öyle ki, karın zarı ölçülü gerilsin ve onu orada bir süre tutunuz. Bundan sonra mümkün olduğu kadar yavaş ve eşit aralıklarla soluk alarak kısa bir süre sonra havayı yeniden içinize çekmek için dışarıya veriniz. Ritmi giderek bizzat belirlenecek olan soluk almayı ve vermeyi sürdürünüz. Bunu doğru yaptığımızda, yay ile ok atmanın günden güne size daha kolay geldiğini fark edeceksiniz; çünkü bu soluk alışla bütün manevâ gücün kökenini keşfetmekle kalmayacaksınız, aynı zamanda bu kaynağın daha zengin olmasını da sağlayacaksınız. Eğer siz ne kadar gevşekseniz, bu o derecede çok gerçekleşecektir." Kanıtla- mak ister gibi, üstat güçlü yayını gerdi ve onun ardına geçerek, benden onun kol kaslarını yoklamamı istedi. Kasları gerçekten, hiçbir iş yapmayacakmışçasına gevşekti.

Soluk almamın bu yeni tarzı önceleri, buna alışılıncaya kadar yaysız ve oksuz cereyan etti. Başlangıçta ortaya çıkan hafif bunalım çabucak giderildi. Üstat, mümkün olduğu kadar yavaş olarak durmadan akan ve giderek yok olan soluk verişe o kadar büyük bir değer veriyordu ki, beni denetlerken, mırıldanan sesiyle egzersizlere eşlik ediyordu. Ve eğer son solukla onun mırıldanan sesi susmuşsa, içime havayı yeniden çekebilecektim. Bir keresinde üstat dedi ki: "Soluk almak, bağımlı kılar ve birleştirir; soluk tutulduğunda doğru olan her şey cereyan eder ve soluk vermek bütün engeli yenerek çözer ve sona erdirir." Fakat biz öğrenciler bunu daha o zaman tam anlayamıyorduk. Üstat sonra gecikmeden, amacı uğruna alıştırmaya yapılmayan yay ile ok atışla soluk alışın ilişkisine geçti; yayı gerişin ve oku atışın birlik gösteren olayını şu bölümlere ayırdı: Yayı yakalamak, oku üstüne koymak, yayı yükseğe kaldırmak, en yüksek gerilimle germek ve durmak; atış bastırılan havanın içte tutulmasıyla sürüyor ve soluğun dışarıya bırakılmasıyla son buluyordu. Bu sırada soluğun işe karışması hâli ortaya çıkıyor ve sadece, tek tek durumların ve el hareketlerinin önemle vurgulanışıyla kalınmıyor, aynı zamanda ritmik bir sıralamayla onlar birbiriyle örülüyordu. Herkeste bu, soluk alabilmesinin durumuna göre değişiyordu. Bütünü bu kısımlara bölmeye karşın olay, tamamen kendisi

sayesinde, kendi içinde oluşan bir olay izlenimi bırakıyordu ve asla istenilen parçaları başlatan ya da dıştan bırakan bir jimnastik egzersizine benzetilemezdi. Böyle bir benzetiyile onun anlamı ve karakteri ortadan kaldırılmış olacaktı.

Ben şimdi o günleri, başlangıçta, soluk almayı etkili kılmanın bana zor geldiğini anımsamadan düşünemiyorum. Kuşkusuz teknik bakımdan doğru soluk alıyordum, ama yayın gerilişi hâlinde kol ve omuz kaslarımın gevşek kalmasının gerektiğini düşününce, elimde olmadan, bacaklarımın kasları sanki sağlam durmaya ve güvenilir tutuma gerek varmış gibi, o derecede aşın kasılıyordu. Tıpkı Antaeus gibi. (Yunan mitolojisinde adı geçen bir efsane kahramanı. Gücünü topraktan alarak yenilmez hâle geldiğinden, Herkules onu havaya kaldırarak ve ayağım yerden keserek boğup öldürmüştür. - Ç.N.)

Bütün gücümü toprak zeminden emeyeceğim sanısına kapılmıştım. Üstat için şimşek hızıyla işe karışmaktan ve şu ya da bu bacak kasımı, özellikle duyarlı yerini acıtacak biçimde bastırmaktan başka bir çare kalmıyordu. Bu sırada kendimi haklı göstermek için özür dileyerek, gevşek kalabilmek için iyi niyetimle çaba harcadığımı belirttiğimde, üstat dedi ki: "Başarısızlığınız, başarılı olmaya çaba harcadığınız ve onu düşündüğünüz için ortaya çıkıyor. Tamamen soluk almaya veriniz kendinizi. Sanki bundan başka hiçbir işiniz yokmuş gibi davranınız!" Üstadın bu isteğini yerine getirinceye kadar elbette bir süre daha geçti. Fakat bunu başardım. Böylece kendimi, başka hiçbir şeyle ilgilenmeden soluk almaya kaptırmayı öğrendim. Öyle ki, bazen bizzat soluk almadığım -bu açıklama kulağa çok acayip gelse de- soluk aldırıldığım duygusuna kapılıyordum. Ve bunun üzerine düşündüğüm saatlerde de, bu serüvenli tasarıma karşı koyduğumda, üstadın söz verdiği gibi bir durum ortaya çıkıyor ve soluğumun durduğundan artık daha çok kuşkulandır oluyordum. Ara sıra ve zaman geçtikçe daha sık- laşarak, bütün vücudun tamamen gevşetilmesiyle yayı germem mümkün oluyordu ve onu sonuna kadar, bunun nasıl olduğunu söyleyemeden gergin tutmayı başarıyordum. Bu az sayıdaki başarıyla sonuçlanan ve tekrar tekrar başarısızlığa uğrayan denemeler arasındaki niteliksel ayırım bu sırada o kadar inandırıcıydı ki, yayın manevî gerilişiyle neyin kastedildiğini sonunda anladığımı itiraf etmeye hazırdım.

Şu hâlde bu nokta, işin püf noktasıydı: Boşuna keşfetmeye çalıştığım bir teknik beceriklilik söz konusu olamazdı; tersine, bütün ağırlık, kurtaran ve yeni olanaklar açan soluk alıştıydı. Bunu düşünmeden söylemiş değilim. Biliyorum ki, bu gibi hâllerde güçlü bir etkiye kapılmak ve yanlıgı içinde hapsedilmiş olarak bir deneyimin geçerlilik alanını, onun olağanüstü olmasından ötürü abartmak gibi yanlıgı bir yola sapılır. Büyük bir çekimserliğe ve tam bir kaçınığa karşın, yeni tarzda soluk alışla elde edilen başarı, -çünkü zamanın akışı içinde üstadın bizzat güçlü yayını da gerebilmişim- varlığını çok açık bir dille duyuruyordu.

Uysal Sanat

Bir sohbet sırasında Bay Komachiya'ya üstadın, yayı manevî olarak germek için boşuna çaba harcayışına uzun bir süre neden umursamadan baktığını sordum. Onun, neden başlangıçta doğru soluk almam için ısrar etmediğini öğrenmek istedim. Şöyle karşılık verdi: "Büyük bir üstat, aynı zamanda büyük bir öğretmen olmalıdır. Bunun ikisi de, kendiliğinden tamamen anlaşılacağı üzere aynı şeydir. Üstat derslere soluk alış alıştırmalarıyla başlasaydı, ona bu kadar kesin bir şeyi borçlu olduğunuz üzerinde sizi asla ikna edemeyecekti. Onun size attığı cankurtaran simidini yakalamaya hazır olmadan önce, kendi deneyimlerle kazaya uğramanız gerekiyordu. Bana inanınız, kendi deneyimimden biliyorum ki, üstat, sizi ve öğrencilerinden her birisini, sizin ve onların kendinizi taradığınızdan daha

iyi tanımaktadır. Sizin farkına varamayacağınızdan daha çoğunu, o öğrencilerinin ruhlarında okumaktadır."

Yayı, manevî olarak, yani güç dolu, ama zahmetsizce gerebilmemden sonra geçen bir yılın sonuna kadar hiçbir şaşırtıcı sonuç ortaya çıkmadı. Yine de sonuçtan hoşnuttum ve böylece, hasmın tutkulu saldırısına, hiç beklemeden ve güç harcamadan, esnek olarak kendini bırakarak ve bu gücün bizzat kendine yönelmesini sağlayarak onu tongaya düşüren bir sistem hâline getirilmiş olan nefis savunmasının bu tarzının neden "**uysal sanat**" diye adlandırıldığını ve çok eski çağlardan beri onun ezeli simgesi olarak düşmanın yolundan kaçan, ama asla yenilmeyen bir suya benzetildiğini kavramaya başlamıştım. Öyle ki, Lao Tsu, en derin anlamıyla doğru yaşamının, her şeye kendini uyduran suya benzediğini söylemekte haklıydı. Üstelik, üstadın okulunda şu söz ağızdan ağıza dolaşıyordu: "Başlangıçta işini hafife alan öğrenci, daha sonra o oranda büyük zorluklara maruz kalır."

Başlangıç, benim için çok zor olmuştu. Bunun sonucunda başıma gelecek olan ve zorluklarını hayal meyal tahmin ettiğim olaylar karşısında güven duymaya hakkım yok muydu? Bundan sonra sıra atışın yapılmasına geldi. Şimdiye kadar oku gelişigüzel atıyorduk. Atışın yapılışı bir ölçüde, alıştırmaların kıyısında bulunuyordu. Okla meydana gelen şey, henüz ilgilenilmeyen bir meseleydi. Ok, nişan hedefinin ve kum yığınının yerini alan preslenmiş saman merdaneye girerse, gereken yapılmış demektir. Hedefe rastlatmak bir- marifet değildi, çünkü onun en çok iki metre uzağındaydık.

Buna göre, şimdiye kadar en yüksek gerilimde kalmam katlanılmaz hâle gelince, yayın kirişini hemen serbest bırakıyordum ve artık kendimi tutamayacağımı hissedince, birbirinden uzaklaştırılmış olan ellerim bir araya getirilmeliydi. Bu sırada gerilim acı vermiyordu. Sert ve içi pamukla doldurulmuş baş parmaklarıyla şişkin bir deri eldiven, kirişin basıncının uzun bir süre sonra rahatsız edici olarak duyulmamasını sağlamaktadır ve böylece, en yüksek gerginlik hâlinde kalış zamansız kısaltılmış olmaz. Germe sırasında baş parmak, okun altında yayın kirişinin çevresine konur ve bükülür, işaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağı onun üstüne gelirler; onu sımsıkı sararlar ve bu sayede oka, aynı zamanda garantili bir duruş sağlarlar. Buna göre atışın başlatılması, baş parmağı sımsıkı saran parmakların açılması ve atışı serbest bırakması anlamım taşır. Kiriş gergin durumundan kurtulur, uzar ve vınlr; ok fırlar.

Şimdiye kadar atışı başlatışım, tüm gövdede duyulur ve görülür bir titreşimle etkisini gösteren ve içine yay ile oku da alan güçlü bir sarsılış olmaksızın cereyan etmemişti. Onun, kaygan ve her şeyden önce güvenli bir atış hâline dönüşmediği kendiliğinden anlaşılır bir noktadır. Ok, zor kullanılarak, âdeta sarsıntıyla fırlatılıyordu.

Bir gün üstat, "Şimdiye kadar öğrenmiş olduklarınızın hepsi, sadece atışın başlatılmasına bir hazırlıktı." dedi. O bu sözleri, benim yayı kendimi sıkmadan germe tarzımda artık bir kusur bulmadığı zaman söylemişti. "Buna göre şimdi yeni, özellikle zor bir ödevle karşı karşıyayız ve bununla, aynı zamanda ok atış sanatının yeni bir aşamasına gelmiş bulunuyoruz." diye ekledi. Bu açıklamasından sonra yayını yakaladı, onu gerdi ve oku attı; ancak şimdi dikkatimi özellikle o noktaya dikerek, üstadın sağ elinin birdenbire açıldığını ve gerilimden kurtulmuş olarak, hiç sarsılmadan geri geldiğini, ama vücudunun birazcık bile sarsılmasına yol açmadığını gözümden kaçırmadım. Atışın önünde dar bir açı oluşturan sağ kolu yerinden kurtulmuştu, ama yay boyunca usulca uzanmıştı. Buna göre kaçınılmaz sarsılış, esneklikle yakalanmış ve yok edilmişti. Eğer atışın gücü kendini, ne çarpan yay kirişinin keskin darbesinde, ne de okun deliş gücünde açığa vurmasaydı, başlatılması o derece basit ve gösterişsiz görünen atış, âdeta bir oyunmuş izlenimi uyandıracaktı.

Güçlü bir olayın zahmetsiz oluşu, onun güzelliğinden etkilenen ve buna müteşekkir kalan Doğu Asya insanı için hoş bir görünümdür. Bu arada bana -o sırada bulunduğum aşamada daha başka bir şey aklıma gelemezdi- atışın kaygan olarak gerçekleştirilmesine, hedefe isabet ettirişin güvenliliğinin bağlı olması daha önemli görünmüştü. Tüfikle yaptığım atışlardan biliyordum ki, gez çizgisinden, elin titremesiyle en ufak bir sapış çok büyük sonuçlar doğurmaktaydı.

Şimdiye kadar öğrenilen ve meydana getirilen şeyler bana sadece bu bakış açısından kavranılır gelmişti: Gereken gevşek duruş, en yüksek gerilimde kendini sıkmadan kalış, atışın gevşek başlatılması, sadmeli sarsıntının kendini sıkmadan yakalanışı. Bütün bunlar hedefe rastlatışın hizmetinde ve buna göre, yay ile ok atmayı öğrenmede harcanan birçok zahmet ve gösterilen büyük sabır tamamen bu amaca yönelik değil miydi? Fakat üstat neden, âdeta şimdiye kadar alıştırmaya yapılanın ve alışılmış olanın çok ötesinde duran bir şeyin artık söz konusu olduğunu sezdirecek biçimde konuşmuştu?

Durum nasıl olursa olsun, üstadın talimatı gereğince hiç durmadan ve özenle alıştırmalarımı sürdürüyordum, ama bütün çabam boşunaydı. Bana öyle geliyordu ki, atışı, nasıl yapılması gerektiği üzerine kafa yormadan başlattığım daha önceki günlerde, daha başarılı olmuştum. Şimdi her şeyden önce seziyordum ki, ilkin baş parmağım üstüne bastırılmış parmağım olmak üzere elimi açışım, kendimi zorlamadan olmuyordu. Bu zorlamanın sonucunda, atışı sallantılı kılan, atış anındaki bir sarsılıştı. Birden kurtulan elin bu anî sarsıntısını yaylandırarak yakalayacak duruma gelemiyordum. Üstat gözünü kırpmadan atışın doğru başlatılışını fiilen gösteriyordu; ben de hemen ardından, onun yaptığı gibi yapmayı deniyordum. (Bundan elime geçen, sadece daha güvensiz hâle gelmemdi.) Benim bu durumum kırkayağın durumuna benziyordu. Kırkayak, bacaklarından hangisini daha önce atacağı üzerine kafa yorduğundan beri yerinden kımlıdayamaz hâle gelmişti.

Üstat benim bu başarısızlığımdan dolayı, besbelli benden daha az korkuya kapılmıştı. Acaba edindiği tecrübelerden işin bu noktaya varacağını bilmiş miydi? Bana şöyle seslendi: "Yapacağınız şeyi düşünmeyiniz, onun nasıl yapılması gerektiğini tasarlamayınız. Atış nişancıya sürpriz gibi gelirse, ancak o zaman kaygan bir atış hâline gelecektir. Atıcıda, yay kirişinin onu tutan parmağı birden âdeta ikiye bölmesi gibi bir duygu uyandırmalıdır. Şu hâlde sağ elinizi kasten açmamalısınız."

Semeresiz alıştırmalarla haftalar ve aylar geçip gitti; ustalıkla atışın tarzından doğru atışın mahiyetini göreceğim bir ölçüt çıkarıyordum. Fakat yine de hiç doğru dürüst atış yapamıyordum. Atışın düşmesini boşuna bekleyerek kendimi gerilime bırakıyordum, çünkü bu gerilim katlanılmaz olmaya başlıyordu. Böylece ellerim birbirine yavaş yavaş yaklaşıyor ve esas itibarıyla bir atış sağlanamıyordu. Eğer dişlerimi sıkarak beni bitkin bir hâle getiren soluksuz kalışıma kadar bu gerilime direnirsem, buna kol ve omuz kaslarımı yardıma çağırmadan erişemiyordum. Bu takdirde orada hareketsiz kalıyordum. Üstat, "Tıpkı bir heykel gibi duruyorsun." diyerek benimle alay ediyordu. Ama bu, kendimi sıkarak ve gevşek duruşumu yitirerek mümkün oluyordu. Belki bir rastlantıydı, belki de üstadın kasten hazırladığı bir ortamdı. Bir gün, bir fincan çay içmek için bir araya gelmiştik. Bir açıklama fırsatını yakaladım ve üstada içimi döktüm.

Çocuğun Tutuşu Gibi...

"iyice anlıyorum ki, elin birden sarsılarak açılmaması atışın bozulmaması için gereklidir ama ne yaparsam yapayım, daima bunun aksi oluyor. Eğer elimi mümkün olduğu kadar sımsıkı kaparsam, onu açarken sarsılması kaçınılmaz oluyor; buna karşın, onu gevşetmeye çalışırsam, tam bir germe uzaklığına erişilmeden yay kirişi, ben farkında olmadan, zamanından önce elimden kurtuluyor.

Başarısızlığın bu iki tarzı arasında ileri geri bocalıyorum ve hiçbir çıkış yolu bulamıyorum." dedim. Üstat şöyle karşılık verdi:

"Gerilmiş yay kirişini, tıpkı bir süt çocuğunun kendine uzatılan parmağı tuttuğu gibi tutmalısınız. Çocuk uzatılan parmağı o kadar sıkı yakalar ki, minnacık yumruğunun bu gücü, insanı daima şaşırtır ve çocuk parmağı bırakırsa en hafif bir sarsıntı ortaya çıkmaz. Bunun nedenini biliyor musunuz? çünkü çocuk düşünmez, yani şöyle bir şey aklından geçmez: 'Ben şimdi oradaki bir başka nesneyi yakalamak için bu parmağı bırakıyorum.' Tamamen etraflıca düşünmeden ve daha doğrusu bir amaç gütmenden bir nesneden öbürüne döner ve onun nesnelere oynadığı söylenebilir. Bunun tersi, yani nesnelere onunla oynadığı da doğrudur denebilir."

"Ama ben tamamen farklı bir durumda bulunmuyorum mu? Eğer yayı gerersem, şunu duyacağım an geliyor: Atış derhal düşmezse gerilime artık dayanamayacağım. Ve şimdi ben farkında olmadan ne olup bitiyor? Sadece şu biricik şey: Soluk alamaz oluyorum. Buna göre sonuç nasıl olursa olsun, atışı başlatmalıyım diyorum; çünkü atışın düşmesini daha çok bekleyemeyeceğim."

Üstat, "Çok iyi açıkladınız." diye karşılık verdi. "Zorluğun sizin için nereden geldiğini iyi belirttiniz. Acaba atışın düşmesini neden bekleyemediğinizi ve atış olmadan önce soluk almanızın neden zorlaştığını biliyor musunuz? Doğru, kusursuz atış tam anında başlatılmıyor da ondan, çünkü siz kendinizden kurtulmuyorsunuz. Bunu başarmaya kendinizi vermiyorsunuz, tersine, başarısızlığınızı bekliyorsunuz. Durum böyle olduğu sürece, size bağlı olmayan bir olayı kendi kendinize meydana getirmekten başka bir alternatifiniz kalmıyor ve siz böyle bir olayı sağladığınız sürece, eliniz doğru bir tarzda açılmıyor -bir çocuğun eli gibi açılmıyor- bir olgun meyvenin kabuğu gibi yarılmıyor."

Üstada, bu yorumun beni daha çok şaşkınlığa uğrattığını itiraf etmek zorunda kaldım. "çünkü" dedim, "sonunda yayı geriyorum ve hedefe rastlatmak için atışı başlatıyorum. Buna göre yayı germek amaca götüren bir araçtır ve ben bu ilişkiyi görmemezlikten gelemem. Çocuk bu hâli bilmez, ama ben onu düşüncemin dışında tutamam."

Üstat, "Gerçek sanat amaçsızdır ve maksatsızdır!" diye bağırdı. "Oku hedefe güvenle rastlatmak için, atışı ne derecede ısrarla ve inatla öğrenmek isterseniz, bu o derecede az başarıya ulaşacaktır ve hedef o kadar çok sizden uzaklaşacaktır. Çok ama çok istekli bir iradenizin olması, sizin için bir engel oluşturmaktadır. **Yapamadığınız bir şeyin olup bitmeyeceğini sanıyorsunuz.**"

"Fakat siz, çoğunlukla, yay ile ok atmanın bir zaman öldürme ve amaçsız bir oyun olmadığını, tersine, ölüm ve kalım sorunu olduğunu söylemişsiniz." diye karşı çıktım. "Bunda kesinlikle ısrar ediyorum." dedi üstat. "Biz yay ustaları şöyle deriz: Bir atış, bir yaşam! Bunun anlamım daha şimdi anlayamazsınız, ama aynı deneyimi dile getiren bir başka benzetiş bunu anlamınıza yararlı olacaktır belki. Biz yay ustaları şöyle deriz: Ok atan nişancı yayın üst ucuyla göğü deler, yayın alt ucunda bir ipek iplikte tutturulmuş olarak yeryüzü asılı durur. Eğer atış güçlü bir sarsıntıyla başlatılırsa, ipek ipliğin kopması tehlikesi doğar. Amaçlı atan ve zor kullanan için bu takdirde uçurum kesinleşir ve insan gökle yer arasındaki korkunç orta noktada kalır."

"Peki, ne yapmalıyım?" diyerek, düşünceli sordum. "Siz gerçek beklemeyi öğrenmelisiniz." dedi üstat. "Bu nasıl öğrenilir?" diye sordum. "Kendinizden kurtulmakla." diye cevap verdi. "Kendinizi ve kendinize ait olanı o kadar kesin olarak geride bırakınız ki, sizden amaçsız gerilmiş olmaktan başka bir şey kalmasın." "Şu hâlde ben, amaçlı olarak amaçsız olmalıyım." diye ağzımdan kaçırdım. "Bana hiçbir öğrencim böyle bir şey sormadı ve bu nedenle doğru cevabın ne olduğunu bilmiyorum." dedi üstat. Ben, "Yeni alıştırmalara ne zaman başlayacağız?" diye sordum. O, "Zamanı gelinceye kadar

bekleyiniz." diye karşılık verdi.

Kendinden Çözülme Hâli

Kendiliğinden anlaşılacağı üzere dersin başlamasından beri ilk kez cereyan eden bu ayrıntılı konuşma beni son derece şaşırttı. Sonunda, işte şimdi, yayla ok atmayı öğrenmeye karar verişime neden olan konuya girilmiş olunuyordu. Üstadın sözünü ettiği, ok atanın kendinden çözülmesi hâli, boşluğa ve yalnızlığa götüren yolda değil miydi? Ben buna göre, Zen'in yay ile ok atma sanatına etkisinin duyulur olmaya başladığı yere gelmiş değil miydim? Amaçsız beklemenin, atışın, içinde gerilimin tepe noktasına ulaştığı uygun anda başlatılmasıyla nasıl bir ilişkisi olduğunu, doğal olarak o zamanlar yorumlayamıyordum. Fakat sadece deneyimlerle öğretileni, neden düşünceyle önceden kavramaya çalışmalı? Artık bu verimsiz eğilimi üzerimden atmanın en uygun zamanı gelmemiş miydi? Kendi kendime, üstadın öğrencilerim çocuklar gibi ellerinden tutturarak götürdüğünü görünce, onları ne kadar çok kıskanmıştım. Bunu çekinmeksizin yapabilmek, ne kadar mutlu kılıcı bir şey olmalıydı! Bu davranış, hiç korkulmasın, umursamazlığa ve manevî uyuşukluğa götürmez. Çocuklar, en azından bol bol sormaya izinli değil midirler?

Üstat, bundan sonraki ilk ders saatinde, şimdiye kadarki alıştırmaları -yayı germek, en yüksek gerilim hâlinde kalmak, atışı başlatmak gibi egzersizleri- beni hayal kırıklığına uğratarak sürdürdü. Fakat onun bütün iyi niyetli sözlerinin bir yaran olmadı. Kuşkusuz, talimatına uyararak kendimi gerilime bırakmıyordum; tersine, yayın doğası bu gerilime hiçbir sınır koymamış gibi davranarak, onu aşmaya çalışıyordum. Gerilim, atışta aynı zamanda kıvamını buluncaya ve çözülünceye kadar beklemeye çalışıyordum, ama buna karşın her atış başarısız oluyordu. Sanki zoraki meydana getirilmiş ve bilinçle istenmiş gibi sarsıntılı bir atış oluyordu. Neden sonra, bu alıştırmaların sürdürülmesi sadece verimsiz değil, tersine, başarısızlığın içime doğuşu gibi bir duyguyla da yüklü okluğumdan, tehlikeli olmaya başlayınca, üstat, tamamen yeni; bir seriye başlamak için alıştırmalarımı kesti. "Eğer sizler bundan sonra derse gelecekseniz, daha yoldayken kendinizi toparlamalısınız." diye uyandı bulundu. "Sanki dünyada önemli ve gerçek olan sırf yay ile ok atışıymış gibi, her şeyin yanından, onlara dikkat etmeden geçmelisiniz."

Üstat, ok atanın kendinden kurtulması hâlini, özenle alıştırma yapılması gereken tek tek bölümlere ayırdı. Burada da kısa açıklamalarla yetindi. "Eğer alıştırma yapan kimse istenileni anlarsa, hatta kendisinden beklenileni kısım kısım hissederse, bu alıştırmaların yapılması yeterli olacaktır." dedi. Bu nedenle eskiden kalmış simgesel ayırımları kavramsal olarak kesin saptayış gibi bir gereksinim yoktur. Ve yüzyıllarca zaman öncesine ait pratikten doğmuş olanın, bazı bakımlardan özenle düşünülmüş bütün bilimlerden daha derini görmediğini kim bilebilir? Bu yolda ilk adım daha önce atılmıştır. Bu ilk adım, yayın doğru gerilişinin, onsuz ortaya çıkmayacağı vücut gevşekliğinin gerekli olduğu fikrine götürmüştür. Atışın doğru başlatılmasının başarılması için vücut gevşekliğinin, ruhî-manevî gevşeklik içinde sonuna kadar sürdürülmesi, ruhu, sadece hareketli değil, özgür de kılmalıdır: Ruh, özgürlüğü uğruna hareketli, ezeli hareketliliği uğruna da özgür kılınmalıdır. Ve başlangıçtaki hareketlilik, manevî hareketlilik denilince anlaşılardan özü itibarıyla farklıdır.

Böylece, bir yanda beden gevşemesinin ve manevî özgürlüğün her iki hâli arasında bir seviye farkı vardır ve bu fark sadece soluk alışla değil, tersine, ne türden olursa olsun, ok atanın her türlü bağlantılarından kendini çekip çıkarmasıyla ve temelinden "ben"siz hâle gelmesiyle yenilebilir. Öyle ki ruh, kendi içine gömülü olarak, adsız kökeninin yetkisi içinde bulunur.

İlkin duyuların kapışım kapama koşulu, kişinin enerjik olarak dünyadan yüz çevirmesiyle yerine getirilemez, daha çok direnmeden ondan kaçınmakla sağlanır. Fakat bu eylemde bulunmayan davranışın, içgüdüsel olarak başarıya ulaşması için, ruhun bir iç desteğine gereksinimi vardır ve o bu desteği, soluk alışa kendini yoğunlaştırmakla bulur. Bu soluk alış bilinçli olarak ve hemen hemen kırk kırk yararcasına bir özenle yapılır. Soluk alış ve soluk veriş, her defasında tek başına ele alınır ve dikkat edilerek geciktirilmaz. Soluk alışa yöneltilen konsantrasyon ne kadar çok derinse, dış tahrikler o ölçüde silinirler. Bunlar bulanık, belirsiz bir hışırtıyla dibe giderler. Sonunda, rahatsız edici olmaktan uzak olan bu hışırtı, yarım kulak verişle dinlenilir. Tıpkı bir kez alışıldıktan sonra artık duyulmaz olan denizin sesi gibi.

Bir süre sonra, belirli tahriklere karşı korunmuş hâle gelinir ve aynı zamanda ondan bağımsız olmak, gittikçe daha kolaylaşır ve çabuklaşır; vücudun, ayakta dururken, otururken ya da yatarken mümkün olduğunca gevşek tutulmasına dikkat edilmelidir ve bundan sonra soluk almaya konsantre olunursa, hemen hemen geçirgen olmayan bir örtüyle yalıtlanmış gibi bir his duyulur. Soluk alındığı bilinir ve duyulur. Bu duygudan ve bilişten kurtulmak için hiçbir yeni karara gerek yoktur, çünkü soluk alış tamamıyla kendiliğinden yavaşlar, soluğun sarf edilmişinde giderek daha tutumlu olunur ve sonunda kayan değişimler hâlinde kendini silerek ve monoton hâle gelerek dikkatten her türlü desteği çekip alır.

Dıştan etkilere uğramamanın, bu kendi içinde kalışın güzel durumu ilki için ne yazık ki sürekli değildir; o içten yok edilme tehlikesine maruzdur. Hiç'in içinden doğarcasına, birtakım ruhsal durumlar, duygular, dilekler, tasalar,- hatta düşünceler anlamsız bir karışımla ortaya çıkarlar ve bunlar ne kadar çok yalnızsalar ve yadırgatıcıysalar ve şuurlu oluşun, uğruna rizikoya girdiği şeyle ne ölçüde az ilişkiliyseler, o kadar çok inatla takılıp kalırlar. Âdeta, konsantrasyonun aksi hâlde erişemeyeceği alanlara dokunuşunun öcünü alıyorlarmış gibidirler. Fakat burada da bu aksaklığı, dingin ve umursamadan soluk almakla, ortaya çıkan şeyle dostane bir alış verişle ona kayıtsızca bakmayı öğrenmekle ve bu bakıştan sonunda yorgun düşmekle düzeltmek mümkün olur. Böylece, giderek, doğrudan doğruya uyumadan önce ortaya çıkan uykulu hâle benzer bir duruma ulaşılır.

Tam Ruh Uyanıklığı

Kesinlikle, bu ruhsal durumun içine kayma tehlikesinden kaçınılmalıdır. Ona, konsantre oluşun kendine özgü olan anî sarsılışıyla karşı çıkılır. Bu sıçrama, geceyi uykusuz geçiren ve yaşamının, bütün duygularının uyanık olmasına bağlı olduğunu bilen kimsenin anî sarsılışına benzer. Ve bu sıçrama (yerinden sıçrama) bir kez başarıya ulaşırsa, güvenle tekrarlanabilir. Onun sayesinde ruh kendiliğinden kaygısız bir **kendi içine salmışa** kavuşur ki, bu güçlendirili-şe elverişli olarak, aşağı yukarı sadece ender düşlerde yaşanılan duyulmamış hafifliğin ve mutluluk veren kesinliğin duygusuna yükseltilir. Her istenen yönde enerjiler uyandırmak, kademelendirilmiş bir uyumla gerilimleri artırma ve çözme yeteneğini elde eder. İçinde artık hiçbir belirli şeyin düşünülmediği, planlanmadığı, ele geçirilmesine çaba harcanmadığı, istenmediği ve beklenmediği ve özel bir yöne yönelmeyen, yine de yönü değiştirilemeyen, zengin güç kaynağından, mümkün olanı ve olmayanı sağlamayı bilen bu ruh durumu -temelinden amaçsız ve "ben"siz Olan bu ruh duru- mu- üstat tarafından gerçekten manevî diye adlandırılır. O, nitekim, manevî bir uyanıklıkla yüklüdür ve bu nedenle de "**tam ruh uyanıklığı**" diye anılır. Bunun anlamı, ruhun her yerde hazır olmasıdır; çünkü o hiçbir yerde, **özel olan hiçbir yerde** takılıp kalmaz. Ve o, hazır ve nazır kalabilir, çünkü şununla veya bununla ilişkili olsa da, ona, düşünüp taşınarak bağlı kalmaz ve başlangıçtaki hareketliliğini yitirmez. Bir havuzda duran, ama her zaman akıp gitmeye hazır olan suya benzer; bazen tükenmeyen gücüyle etki gösterebilir, çünkü

özgürdür, her şeye açıktır ve boştur.

Bu ruh durumu gerçekten bir ezeli durumdur ve onun simgesi boş bir dairedir, onun içinde duranı susturmayınız! Bu hiçbir gizli amaçla aksatılmayan ruh uyanıklılığının yetkisiyle, büyük bağlarından çözülmüş olan bir kimse her türlü sanatı icra edebilir; ama onun kendini unutup olayın içine katılabilmesi için sanatın icrasına yol açılmalıdır. Çünkü içine gömülmüş olan kimse, içgüdüsel olarak sıçrayamayacağı bir ruh durumuyla karşılaşır, ilkin onun şuuruna kavuşmalıdır.

Böylece, kendini çözmüş olduğu tüm bağlantıların içine yeniden girmek zorunda kalacaktır. O, günlük programını üstünkörü gözden geçiren bir uyanıklığa benzeyecek, ezeli ruh durumunda yaşayan ve onun gücüyle uyandırılmış birini andırmayacaktır. O âdeta, başarı olayının tek tek halkalarının gökten inen bir buyrukla eline geçtiği gibi bir duyguya asla kapılmayacaktır. **Bizzat**, sadece bir titreşim olana, bir olayın atılımının ne kadar çok esrikleştirci olarak kendini açıkladığını asla öğrenemeyecektir. Bu tıpkı, yaptığı şeyin, bilmeden önce yaptığı şey oluşu gibidir. İstenilen çözümlü ve "ben"den kurtuluş, yaşamın tam bir ruh uyanıklığı hâlinde içleştirilmesi ve yoğunlaştırılması, bu sebeple, ne derece ona bağlıysa, o kadar az uygun yeteneklere ya da tamamen rastlantıya bırakılır; biçimlendirilmenin tüm güçleri gerektiren sürecine gelişigüzel terk edilmez ve böylece, aynı zamanda gerekli konsantrasyonun kendiliğinden ortaya çıktığını saman bir güvenliliğe yüklenilmez.

En doğrusu bütün eylemden ve icradan, bütün kendim verişten ve kendini uydurmadan önce bu ruh uyanıklığı ortaya çıkarılır ve alıştırmalarla pekiştirilir. Fakat, onu sadece zaman zaman ele geçirmekle kalınmayıp, tersine, birkaç saniye içinde kazanılacağı andan itibaren bu konsantrasyon, daha önceki soluk alış gibi yay ile ok atışla ilişkili kılınır. Yayın gerilmesi olayına kolayca geçme ve atışın başlatılması, yana doğru diz çökerek, düşüncesini bir noktada toplamaya başlayan nişancının gösterişli bir yürüyüşle hedefin önüne gelmesiyle, derin bir reveranstan sonra yayı ve oku kutsal armağanlar gibi sunmasıyla ve bundan sonra oku yayın üstüne koymasıyla, yayı yükseğe kaldırmasıyla, onu germesiyle ve en yüksek manevî uyanıklıkla bekleyerek durmasıyla sağlanır. Atışın şimşek hızıyla çözümlüşünden sonra ve bununla aynı zamanda nişancı, atıştan hemen sonra geçtiği duruşun içinde uzatılan soluk verişinden sonra tekrar havayı içine çekmek zorunda kalıncaya kadar gergin durur. Ancak bundan sonra ellerini indirir, hedefin karşısında reverans yapar ve eğer birden çok ok atmışsa serinkanlılıkla arka plâna çekilir.

Yay ile ok atma böylece, "Büyük Öğreti"yi yorumlayan bir tören hâline gelmiştir.

Her ne kadar öğrenci bu dönemde atışlarının ne anlam taşıdığını kavrayamazsa da, yine de yay ile ok atmanın bir spor ve jimnastik olmayışının sebebini anlayabilir. Bu sanatta neden teknik bakımdan öğrenilebilen kısmının, bıkkınlık getirinceye kadar alıştırmayı yapmayı gerektirdiğini kavrar. Eğer her şey kişinin kendini tamamıyla unutarak ve amaçsız olarak olaya uydurmasına bağlıysa, onun dıştan icrasının kendiliğinden oluşması ve hiçbir yöneltene ve denetleyen düşünüşe gerek göstermemesi icap eder.

Nitekim, biçimlerin kayıtsız şartsız egemenlik altına alınması için, Japon dersleri eğitici olmaktadır. Alıştırma yapmak, tekrarlamak ve tekrarlananın yeniden tekrarı, ilerleyen bir arttırılışla geniş alanlara yayılmakla belirgin olur. Bu, hiç olmazsa bütün geleneğe bağlı sanatlar için geçerlidir. Hazırlanma, ön eğitim, yatkınlık kazanma, öykünme (taklit etme) bütün bunlar, son kuşaklarda yeni uzmanlık dallarının kabulüyle ve uygulanmasıyla Avrupa ders yöntemlerinin tutulmasına ve yadsınamaz bir anlayışla uygulanmasına karşın sürdürülmektedir. Yeniye ilişkin başlangıçtaki esrikliğe karşın, Japon sanatlarının bu ders biçimlerinin esas itibarıyla etkisinde kalmamış olmasının sebebi nedir?

Bu soruya cevap bulmak kolay değildir. Yine de, kabataslak da olsa, doğruyu gösterme tarzını ve böylece öykünmenin anlamını daha net aydınlatmayı denemeliyiz. Bir Japon öğrencisi üç şeyi birlikte getirir: İyi eğitim, seçtiği sanata duyduğu tutku dolu sevgisi ve öğretmene eleştirisiz saygısı. Öğretmen-öğrenci ilişkisi eskiden beri yaşamın temel bağlantılarıdır; bunun için öğretmen, verdiği dersin çerçevesini aşan yüksek bir sorumluluk taşır.

İlkin öğrenciden, öğretmenin gösterdiğine özenle öykünmesinden başka bir şey istenmez. Öğretmen uzun uzadı- ya doğruyu göstermelere ve sebeplendirmelere iltifat etmeyerek, kendini kısa talimatlarla şuurlar ve öğrencinin ona sorular soracağını hesaba katmaz; öğrenciden atılım ruhu ve bağımsızlık beklemez, onun yoklayarak araştırın çabalarına serinkanlılıkla bakar ve onun büyümesini ve olgunlaşmasını beklemek sabrını gösterir. Her ikisinin de zamanı vardır, öğretmen ısrar etmez ve öğrenci hiçbir şeye telâşla el atmaz.

Ruh Güçleri Bir Nuktada Toplanır

Öğretmen, zamanından önce öğrencinin içindeki sanatçıyı uyandırmaktan çekinerek, onu zanaatını tam anlamıyla bilen muktedir bir insan hâline getirmeyi ilk ödevi sayar. Bu amaca erişmeyi öğrenci yorulmak bilmez çabalarıyla kolaylaştırır. Âdeta daha büyük iddiaları ve istekleri yokmuşçasına yılların akışı içinde tam anlamıyla egemenlik altına aldığı biçimlerin artık kendini ezmediğini, tersine kurtardığını öğrenmek için körü körüne bir teslimiyeti yüklenir. Gün geçtikçe her türlü esinlere, teknik bakımdan kendini verebilmeyi, ama aynı zamanda keskin bir gözlemle ruhun biçimlendirmeye başladığı aynı anda hayalinde gördüğünü zaten yakalamıştır, gerçekleştirmiştir. Sonunda öğrencinin her ikisinden hangisinin, acaba ruhunun mu, yoksa elinin mi bu noktaya ulaşabilmesi -yani yapabilmenin manevî hâle gelmesi- için, yay ile ok atma sanatında olduğu gibi, **bütün vücut ve ruh güçlerinin bir noktada toplanmasına gerek vardır.** Bunu yeni örneklerle gösterebilmesi için, o bu ruh güçlerinden hiçbir hâl ve koşul altında vazgeçemez.

Bir çini mürekkebi ressamı öğrencilerinin karşısında yer alır; fırçaları özenle hazır hâle getirir, dikkatle çini mürekkebinin ufalar, önündeki altlığın üstünde duran uzun dar kâğıt çizgisini düzeltir. Sonra hareketsiz durur gibi görüldüğü derin konsantrasyon hâlinde uzunca bir süre kalarak, seri, muhakkak surette isabetli çizgilerle, artık hiçbir düzeltmeye elverişli olmayan ve gerek göstermeyen ve öğrencilere örnek olmaya yarayan bir resim meydana getirir. Bir çiçek ustası, dersine, çiçeklerin ve çiçek açmış dalların saplarını demet hâline getirmekle, onları özenle çözmekle ve birbirine dikkatle bağlamakla başlar. Bundan sonra dalları tek tek gözden geçirir, tekrar tekrar inceleyerek en iyilerini seçer, onlara dikkatli ve uygun büküşle rollerine uygun bir biçim verir ve sonunda hepsini seçtiği bir vazoda bir araya getirir. Meydana çıkan görünüm, doğanın silik düşlerde duyduğunu âdeta önceden duymuşa benzer.

Üstatlar, bu iki hâlde yalnız başlarıymış gibi davranırlar, öğrencilerine başlarını kaldırıp bir kez dahi bakmazlar, bir tek söz sarf etmezler. Eseri hazırlayan el hareketlerini düşünceli ve dingin yaparlar, biçimlendirmeye ve ortaya çıkarmaya kendilerini unutturmasına verirler ve öğrenciye ve öğretmene bu olay, ilk eseri başlatan çalışmalarından eserin bitmesine kadar, içinde bütünlüğe kavuşmuş bir olay gibi görünür. Nitekim bu olayın öyle yüksek bir ifade gücü vardır ki, bir tablo gibi onu seyredene etkide bulunur. Fakat öğretmen, bir kez kaçınılmaz olan, ama kesinlikle ikinci plânda tutulan ön çalışmalarım, örneğin tecrübeli bir öğrencisine neden yaptırmıyor? O, çini mürekkebinin kendisi ufalayınca, acele kesecek ve gelişigüzel atacak yerde, böyle uzun uzun ve özenle hareket ederek çözünce, sanatçı görüşünü ve biçimlendirme gücünü çoğaltıyor mu? Her ders saatinde aynı hoşgörüsüz bir davranışla bu olayı her türlü gevşemeden uzak olarak, hemen hemen kılı kırk

yararcasına tekrarlamaya ve buna öğrencilerini öykündürmeye onu yönelten sebep nedir? O, bu geçmişten kalan töreye, esere hazırlıkları, edindiği deneyimlerden bildiği gibi, sanatkârane yaratışa kendini ayarlaması bakımından önem taşıdığı için sarılmaktadır. O, içinde bulunduğu dengeli dinginliği, on- larsız gerçek bir başarıya ulaşamayacağı tüm güçlerine borçludur. Eylemine amaçsız olarak dalmış durumda, onun ideal çizgileriyle gözlerinin önünde canlandığı ve eserin âdeta kendiliğinden meydana getirildiği duygusunu uyandıran ana götürülür. Yay ile ok atmada nasıl ki, adımların ve duruşların bir anlamı varsa, burada, değişmiş biçimde diğer hazırlıkların da bir anlamı vardır. Ve bunun, ilişkin bulunmadığı yerde, örneğin dinî ayinlerin dansözünde ve tiyatro oyuncusunda konsantrasyon ve içe bakış, onlar sahneye çıkmadan daha önceki bir zamana rastlatılır.

Başarı Gerçek "BEN"sizliktedir

Şu hâlde bu örneklerde de, yay ile ok atmada olduğu gibi, besbelli törenler söz konusudur. Öğretmenin sözlerle anlatabileceğinden daha açık olarak öğrenci, bu örneklerden sanatçının doğru ruhsal durumuna hazırlığı ve yaratışı, zanaatçılığa ve sanatçılığa dair şeyleri, maddî ve manevî yanı, ruhsal duruma ve konuya ilişkin noktaları, onların eksiksiz olarak birbirinin içine geçmiş olduğunu anlamalıdır. Bununla, öyküneceği yeni bir konu bulmuş olur. Konsantrasyonun ve kendini unutturmasına içe bakışa dalmanın tarzlarını egemenlik altına alması ondan istenir. Herkesin, iyi niyet gösterdiği takdirde çizmeye yetenekli olduğu ve artık nesnel içeriklere ilişkin olmayan bu öykünme şimdi daha çok çözümlenmiştir ve daha hareketli ve manevî hâle gelmiştir. Öğrenci yeni imkânların karşısında bulur kendini, ama aynı zamanda onların gerçekleşmesinin hiçbir zaman iyi niyetine bağlı olmadığını öğrenir. Yeteneğinin, bu gelişimin üstesinden gelmesi koşuluyla, sanatçılığa götüren yolda kaçınamayacağı boş bir kişisel zevk içinde kendini yok etmek tehlikesine maruz değildir. çünkü kendi "ben" inin bu tapınılışı için Doğu Asyalı hiçbir eğilime sahip değildir, burada tehlikenin büyüğü, o neye muktedirse ve ne ise, başarı neyi kutlarsa o noktada takılıp kalmasıdır. Buna göre sanatçının, varlığı kendine özgü ve kendisiyle belirginleşmiş ve onaylanmış bir yaşam biçimiymiş gibi davranması gerekir.

Öğretmen bunu önceden görür; özenle ve ruh yönetişinin ince sanatıyla zamanında bunu önlemeyi dener ve öğrenciyi kendi kendisinden kurtarmaya çalışır. Bunu, göze çarpmadan yapar ve sözgelimi anılmaya değer bir şeymiş gibi, öğrencinin daha önce yapmış olması gereken deneyimi çağrıştırarak, her doğru yaratışın sadece gerçek "ben"sizliğin ruh durumunda başarıya ulaşacağına ve bu ruh durumunda yaratıcının "bizzat o" oluşundan farklı olduğuna işaret eder. Orada sadece şuur mevcuttur; bir tür uyanıklıktır ki, o, "bizzat benin" nüanslarını göstermez ve bu sebeple "gözleriyle duymak ve kulaklarıyla görmek" in bütün uzaklıklarına ve derinliklerine hiçbir sınır tanımadan nüfuz eder.

Böylece öğretmen öğrenciyi bizzat kendi içinden geçirir, ama öğrenci gittikçe kendini öğretmen sayesinde biraz görünür kılmaya yatkın hâle gelir. Kendisi bunu sık sık duymuştur, ama onun realitesi kendi deneyimlerinin temelinde ancak şimdi elle tutulur hâle gelmeye başlar. Öğretmenin kastettiği şeye hangi adları taktığı noktası önemsizdir, ona bir ad verip vermemesinin de önemi yoktur. Öğretmen bunun sözünü etmese de, öğrenci onu anlar.

Böylece kesin bir iç hareketine yol açılmış olunur. Öğretmen bunu izler, onun akışını, sadece aksatacak olan uzak yönlendirmelerle etkisi altına almadan, öğrenciye, tasarrufunda bulundurduğu en gizli, en içten ve en dolaysız şekilde yararlı olur: Budist çevrelerde ifade edildiği üzere, **ruhun dolaysız aktarılışıyla** ona yardım eder. Nasıl ki yanan bir mumla diğer mumlar yakılırsa, böylece öğretmen, gerçek sanatın ruhunu, ışıklanmaları için yürektekenden yüreğe aktarır. Eğer öğrencinin nasibiye, o bir sanatçı olarak misyonunu yerine getirecekse, ortaya çıkarmak zorunda olduğu eserin tüm ayartıcı dış eserlerden çok daha önemli olan iç eseri olduğunu anımsar. Fakat bu iç eser, onun olduğu insanın ve kendini o olarak duyduğu "ben"inin ve tekrar tekrar bulduğu benliğinin, sonunda ustalığın bulunduğu biçimlendirilişinden ve ortaya çıkarılışından ibarettir. Bu ustalıkta, sanatçılık ve insan olma sözcüğün en geniş biçimi olarak, onun sınırsız gerçekle beslenmesiyle ve onun tarafından taşınmasıyla kökenin sanatı olmakla doğrulanır. Usta artık aramaz, tersine bulur. O, sanatçı olarak bir rahip insandır, insan olarak eyleminde ve eylemsizliğinde, yaratışında ve susuşunda, oluşunda ve olmayışında Buda'nın yüreğinin içini gördüğü bir sanatçıdır. İnsan, sanatçı, eser, bunların hepsi birdir. Dış eser gibi sanatçıdan kabuklaşıp dökülmeyen, onun yapamadığı, tersine, sadece daima olabilen iç eserin sanatı, günün bilmediği derinliklerden doğar. Ustalığın yolu sarptır. Çoğunlukla

öğrenciyi, içinden ustalığın ona baktığı öğretmene inancından başka hiçbir şey hareket hâlinde tutamaz: O, öğrenciden önce iç eserini yaşar ve çıplak varlığından başka hiçbir şeyle ikna edemez.

Bu dönemde öğrencinin öykünüşü en son ve en olgun anlamına kavuşur: Bu öykünüş onu, izlemek yoluyla ustalığın ruhuna katılmaya götürür. Öğrencinin ne ölçüde ilerle-

yeceği, öğretmenin ve üstadın ilgisine konu olamaz. O, öğrenciyi, doğru yolu gösterir göstermez, tek başına yolundan gitmeye bırakmalıdır. Öğretmen, öğrencinin yalnızlığı yenebilmesi için sadece bir şey yapmalıdır: Öğrenciyi içtenlikle kendini aşması, "öğretmenin omuzlarında yükselmesi" için uyarmak yoluyla, onun kendini kendinden ve üstadından çözmesi gerekir.

Yol onu nereye götürürse götürsün, öğrenci öğretmenini gözlerinden yitirebilir, ama onu unutmamalıdır. Aceminin eleştirisiz hayranlığının, sanatçının kurtarıcı inancının dönüştüğü her türlü fedakârlığa hazır bir şükran duygusu içinde öğretmen öğrencinin yanındadır. En yakın geçmişe kadar ki sayısız örneklerde görülmektedir ki, bu şükran duygusu insanlar arasında alışılmış olan şeylerin ölçüsünü fersah fersah aşmaktadır. "Büyük Öğretici'nin yay ile ok atmanın tören hâline getirildiği yorumuna günden güne daha kolay kaydım ve onu da zahmetsizce yerine getirdim, ya da en doğrusu, kendimi onun içinden, bir düşün içinden kayarcasına geçmiş hissettim. Üstadın daha önce bana söyledikleri doğrulanmıştı. Yine de kendi içinde seyrini çizen konsantrasyonun, atışımın düşmek zorunda olduğu ana kadar sürmesini engelleyemiyordum. En yüksek gerilimde bekleyerek kalışım, sadece yorgun düşmemle ve böylece gerilim gücümü yitirmemle kalmıyor, tersine, öyle katlanılmaz oluyordu ki, dalgınlığımdan tekrar tekrar silkiniyor- dum ve dikkatimi, atışın etkili bir sonuca ulaşmasına yöneltmek zorunda kalıyordum. Üstat, "Atışı düşünmekten vazgeçiniz!" diye bağıyordu. "Bunu yaparsanız başaramazsınız!" "Başka türlü yapamıyorum." diye karşılık veriyordum. "Gerilim nerdeyse canımı acıtmaya başlıyor." diyordum.

Üstat bunun üzerine, "Kendinizden gerçekten kurtulmadığınız için bu gerilimi duyuyorsunuz." diyordu. "Yapılacak şey tamamen basittir." diye ekliyordu. "Siz, basit bir bambu yaprağından bunu öğrenebilirsiniz; bambu yaprağı karın ağırlığıyla daima aşağıya bastırılır, gittikçe daha aşağıya iner; kar yükü birden, yaprak kıvılcından, yere kayar. Siz de onun gibi atış düşünceye kadar en yüksek gerilimde kalınız. Bu nitekim böyle olur: Gerilim kıvamına gelmişse, atış düşer. Bu atış nişancıdan, tıpkı kar yükünün bambu yaprağından, yaprak onu düşürmeden önce kayması gibi düşmelidir." Bütün bırakışlara ve vazgeçişlere karşın, atış düşünceye kadar kayıtsızca beklemeyi başaramı- yordum. Önceden olduğu gibi şimdi de, atışı isteyerek başlatmaktan başka bir çarem kalmıyordu. Ve bu inatçı başarısızlık, üçüncü ders yılını geçtikten sonra, beni daha da sıkıya başlamıştı. Şimdiye kadar öğrendiğim ve deneyimini edindiğim şeyle, makul bir orantı hâlinde değilmiş gibi görünen zaman kaybının sorumluluğunu daha çok taşıyıp taşıyamayacağımı kendi kendime sorduğum üzüntülü saatler geçirdiğimi yadsımak istemiyordum. Bir hemşehrimin Japonya'da, hiç yeri değilken, bu kazançsız sanattan daha önemli çok şeyin mevcut olduğu hâlde, onunla uğraşmamı kınayan sözleri aklıma geliyordu. Bu sanatla ve bilimle daha sonra ne yapabileceğim üzerine sorulan ve tarafımdan o zaman reddedilen soru artık bana muhakkak saçma görünüyordu. Üstat, içimden geçenleri duymuş olmalıydı. O, daha sonra Bay Komachiya'ya bildirdiği gibi, haşır neşir olduğum bir bilgi dalından hareket ederek, bana yolunda yardımcı olmaya devam edebilmek için, "Felsefeye Giriş" adlı Japonca bir eseri incelemeye çalışmıştı, ama sonunda bu Japonca kitabı, isteksiz ve şöyle bir saptayışla bir yana ittiğini belirtmişti: "Şimdi anlıyorum ki, böyle şeylerle uğraşan kimse için yay ile ok atma sanatını benimsemek son derece zor olmalıdır."

Üstat Bana Sırtını Döndü

Yaz tatilinde, deniz kıyısında sade bir güzellikle seçkinleşen, sessiz düşsel bir görünümün bulunduğu bir ıssızlığa çekildik. Yaylarımızı en önemli eşya olarak yanımıza almıştık. Beni gece gündüz uğraştıran şey, atışın başlatılmasıydı. Bu, benim için bir saplantı olmuştu. Bu saplantı fikrin etkisiyle, kendimizi kendimizden kurtaracak olan içe bakıştan başka hiçbir şeyin alıştırmamızı yapmamamızı buyuran üstadın talimatını giderek unutmuştum. Şunu veya bunu düşünüp taşınarak ve bütün imkânları gözden geçirerek, hatanın üstadın kuşkulandığı yerde olmadığı sonucuna ulaştım. Yani, amaçsızlığın ve "ben"sizliğin bende mevcut olmayışının değil, tersine, sağ elimin parmaklarının baş parmağımı sımsıkı kavrayarak tutmasının bu başarısızlığa götürdüğü sonucuna vardım. Atış, uzun bir süre bir türlü çözülmeyince, elimde olmaksızın parmaklarımı kramp girinceye kadar daha çok sıkıyordum. İşte, bu noktadan başlamak zorunda olduğuma inanıyordum. Kısa bir süre sonra bu sorunun basit, aynı zamanda açık seçik bir çözümünü buldum. Yayı gerdikten sonra, baş parmağıma sarılan parmaklarımı dikkatle ve tamamen giderek usulca uzatırsam, onların artık sımsıkı tutmadığı baş parmağımın durumunu kendiliğinden değiştireceği an gelecek diyordum. Böylece, atışın şimşek hızıyla düşmesi mümkün olacaktı. Bu keşif bana, silâhla atışın tekniğiyle olan benzerliğinden dolayı da tavsiyeye değer görüldü. Orada, işaret parmağı, çok hafif bir basınçla son engeli de yeninceye kadar yavaşça ve bir süre bükülür.

Doğru yolda olmam gerektiğine kendimi çabucak ikna edebildim. Bana hemen hemen her atış bu tarzda kaygan ve ben farkına varmadan olmuş gibi geliyordu. Elbette bu başarının öbür yüzünü gözden kaçıırıyordum. Sağ elimin bu ince işi, tam dikkatimi gerektiriyordu, ama bu teknik çözümleyişin giderek o kadar akıcı hâle geleceği ve özel bir dikkate gerek göstermeyeceği ve bunun sayesinde kendimi unutup, en yüksek gerilimde kalarak, atışı bilmeden de başlatacağım günün uzak olmadığı inancıyla avunuyordum. Bu hâlde de teknik başarımla kendimi manevîleştirmiş olacaktı. Bu kanıyla, giderek güvenimin artmasıyla içimde buna karşı çıkan duyguları yatıştırıyordum. Eşimin beni bundan caydıran itirazlarını duymamazlıktan geliyordum ve sonunda kesin bir mesafe' katettiğime dair yatıştırıcı bir duyguya kapıldım. Dersin başlangıcında yaptığım ilk atış, zannıma göre çok başarılı olmuştu; o, kaygan olarak ve farkına varılmadan olup bitmişti. Üstat bir an bana baktı ve kendi gözlerine inanmayan birisi gibi duraksayarak, "Lütfen, bir kez daha." dedi. İkinci atış bana ilkinden de üstün görüldü. Bunun üzerine üstat bana susarak yaklaştı ve yayı elimden aldı ve sırtını bana çevirerek bir mindere oturdu. Ben bunun ne anlama geldiğini anladım ve gittim.

Bir gün sonra, Bay Komachiya, üstadın beni daha çok yönlendirmeyi reddettiğini, çünkü benim onu aldatmaya yeltendiğimi söyledi. Davranışımın bu türlü yorumuyla son derece şaşkın hâlde Bay Komachiya'ya, daima aynı yerde saymamak için bu tarzda atışı başlatmak düşüncesine nasıl kapıldığımı anlattım. Üstat sonunda, bana yeniden ders vermeye razı oldu, ama dersin sürdürülmesini, "Büyük Öğretisi"nin ruhunu incitmeyeceğime dair açıkça söz vermeme bağlı kıldı. Eğer beni derin utanç, şifaya kavuşturmamışsa, bunu, üstadın bundan sonraki davranışı sağlamış olmalıdır. O bu olayı bir tek sözle anmadı, yalnızca tamamen sade ve basit olarak şöyle dedi: "Siz en yüksek gerilimli ruh durumunda amaçsız kalabilmenin ne demek olduğunu görüyorsunuz. Siz, onu yapabilecek miyim sorusunu sormadan, öğrenme hâlinde kalamazsınız. Neyin geleceğini ve nasıl geleceğini sabırla bekleyiniz." Üstadın dikkatini, dördüncü ders yılında bulunduğuma ve Japonya'daki kalışımın sınırlı bir süre için olduğuna çektim. "Hedefe götüren yol hiçbir şeyle ölçülemez. Haftaların, ayların ve yılların bunda ne önemi var?" diye karşılık verdi üstat. "Fakat çalışmalarımı yarı yolda kesmek zorunda kalırsam ne olur?" diye sordum. "Gerçekte 'ben'siz hâle gelmişseniz, yay ile ok atmaya her zaman bırakabilirsiniz. Şu hâlde bunun alıştırmamızı yapınız." diye karşılık verdi.

Böylece, âdeta şimdiye kadar öğrendiklerim kullanışsız hâle gelmiş gibi, işe yeniden başlandı. Fakat en yüksek gerilimde amaçsız kalınıp geçilen izlerden dışarıya çıkmak imkânsızmış gibi, şimdi de başarısızlığa uğruyordu. Bu yüzden üstada bir gün sordum: "Eğer ben atışı başlatmazsam o nasıl çözülür?" Üstat, "O, kendiliğinden düşer." diye yanıtladı. "Bunu birkaç kez sizden duydum, onun için başka bir, şey sorayım: Eğer 'ben' bu esnada orada değilse, atışın çözülmesini kendimi unutarak nasıl bekleyebilirim?"

"Şuuraltı en yüksek gerilimde kalır." diye cevap verdi. "Peki, bu şuuraltı nedir, ya da kimdir?" "Eğer bunu bir kez anlarsanız, bana artık gereksiniminiz kalmaz." dedi.' "Kendi deneyimlerimden kısarak, size bunun izini buldurmaya çalışırsam, bütün öğretmenlerin en kötüsü ve kovulmaya lâyık olurum." dedi.

Önemin Ortadan Kalkması

"Şu hâlde bunun üzerine daha çok konuşmayalım, alıştırmaya yapalım." diye ekledi. Sadece bir parça olsun bir ilerleme kaydetmeden, haftalar geçti; artık bunun **beni hiç hayıflandırmadığımı saptadım**. Acaba bütün bu sanattan yorgun mu düşmüştüm? Onu öğrenişim ya da öğrenmeyişi- min ilgisini mi yitirmiştim? Üstadın şuuraltı ile kastettiği şeyi deneyimle anlamam ya da anlamamam artık anlamsız mıydı? Zen'e girmemin ya da girmememin bir değeri kalmamış mıydı? Bütün bunlar benden birden uzaklaşmışlardı, artık onların beni hiç kaygılandırmayacakları derecede u- mursamazlığa kapılmıştım. Üstada birçok kez bu düşüncelerimi açıklamaya yeltendim, ama onun karşısında durduğumda yürekliliğimi yitirdim. Onun temcit pilâvı gibi şu aynı cevabı verdiği inanın bulunuyordum: "Sormayınız, alıştırmaya yapınız!" Bunun için sormayı bıraktım. Üstat beni acımasız, kıskıvrak yakalamamış olsaydı, en iyisi egzersizlerden de vazgeçerdim. Günümü gün ediyordum. Elimden geldiğince meslekî işlerimi görüyordum, artık bütün bunların benim için ilgisiz hâle geldiğinden de alınmıyordum. Yıllarca sabırla ele geçirmeye çalıştığım şeyin **öneminin ortadan kalkması** bana üzüntü vermiyordu. Bir gün bir atıştan sonra üstat derin bir reverans yaptı ve sonra dersi kesti: "**Ok kendiliğinden atıldı!**" diye bağırdı. Ona anlamsız gözlerle bakarken ve ne demek istediğini sonunda anladığımda, bunun bende birden doğurduğu sevinci gizleyemedim.

Üstat, "Söylediklerim bir övgü değil, sadece sizi etkilememesi gereken bir saptayıştır." dedi. "Ben, sizin önünüzde reverans yapmadım, çünkü bu atışta sizin hiçbir payınız yok. Siz bu kez tamamen **kendinizi unutarak, amaçsız, en yüksek gerilimde kaldınız**, o zaman atış, sizden olgun bir meyve gibi koptu. Şimdi alıştırmalarınızı sürdürünüz, sanki **hiçbir şey olup bitmemiş gibi** davranınız." diye ekledi. Ancak, uzunca bir süre geçtikten sonra, üstadın bazı bazı, sesini çıkarmadan derin bir reveransla ödüllendirdiği doğru atışları yeniden başardım. Onun nasıl oluştuğunu, atışın benim etkim olmadan kendiliğinden başlamasını, hemen hemen kapalı olan elimin birden geri çekilişinin nasıl mümkün olduğunu, bütün bunları ne o gün, ne de bugün açıklayabilirim. Onun böyle olup bittiği sabittir, sadece önemli olan budur, ama hiç olmazsa giderek, doğru atışları başarısız atışlardan kendi başıma ayırt etme yeteneğine kavuşmuştum. Onların arasındaki niteliksel ayrım o kadar büyüktür ki, bu nokta artık gözden kaçamaz. Eğer bir kez bunu anlamışsanız, ayrımı görürsünüz. Seyreden için dıştan bakıldığında, doğru atış, sağ elin bir yandan sıçrayarak geriye yaylanışının yakalanışıyla olup biter ve bunun için gövdede hiçbir sarsılışa yol açmaz. Diğer yandan, başarısızlığa uğrayan atışlardan sonra tutulmuş olan soluk, patlayarak boşalır ve yeterli çabuklukla hemen yeniden soluk alınamaz. Buna karşın doğru atışlarda soluk zahmetsiz bir kayışla bırakılır; bunun üzerine, ciğerler havayı acele etmeksizin içine çekerler. Yürek, aynı ölçüde dingin vuruşunu sürdürür ve aksatılmayan konsantrasyon gecikmeksizin ilk atışa geçmeye izin verir. Fakat kişinin içinde, bizzat

nişancı için doğru atışlar o biçimde etkisini gösterirler ki, âdeta gün şimdi yeni başlamış gibi gelir; nişancı kendini bu doğru atışlardan sonra, her türlü doğru eyleme, -ve belki daha da önemlisi- her doğru eylemsizliğe yatkın duyar. "Bu ruh durumu son derece değerlidir, ama bu ruh hâlinde olanın ona sahip değilmiş gibi davranması yerinde bir davranıştır." diye üstat zarif bir gülümsemeye beni uyardı. "Sadece kesin soğukkanlılık, onun duraksamadan gelmesini sağlar." diye ekledi.

Bir gün üstat yeni alıştırmalara geçeceğimizi haber verdiğinde "Şimdi ne de olsa en kötüyü geride bıraktık." dedim. "Bizde, yüz mil koşmak zorunda olan bir kimsenin doksan mili, onun yansı sayması salık verilir." diye karşılık verdi. "Şimdi söz konusu olan yeni alıştırmaya, hedef tahtasına rastlatmaktır." dedi. Şimdiye kadar, hedef ve okun düştüğü yer olarak, iki ok boyu bir uzaklıkta, karşısında durulan bir tahta altlık üzerinde preslenmiş samandan bir merdane kullanılıyordu; buna karşın, aşağı yukarı 60 m'lik bir uzaklıkta duran nişan tahtası, üç duvara dayandırılmış ve nişancının durduğu hol gibi güzel kavislendirilmiş, tuğlayla korunan yüksek ve geniş tutulmuş bir kum yığınının üstünde bulunuyordu. Her iki hol de yüksek tahta duvarlarla birleştirilmişlerdi ve içerisinde acayip alıştırmalarımızın o- lup bittiği kapalı yeri dışarıya karşı gizlemekteydiler.

Manevî Uyanıklık

Üstat nişan tahtasına atış yaptı; attığı iki ok tahtaya rastladı. Bundan sonra töreni, aynen şimdiye kadar olduğu gibi yerine getirmemizi ve nişan tahtasından hiç etkilenmeden, atış düşünceye kadar en yüksek gerilimde beklememizi istedi. Düzgün bambudan oklarımız kuşkusuz anılan yönde uçtu, ama bir kez bile, nişan tahtasına rastlamak şöyle dursun, kısmen bile kum yığına rastlamadılar, hedefin önünde yere saplandılar. "Oklarınız zafere ulaşamıyor, çünkü manen yeterli uzaklığa gidemiyorlar." diye üstat açıklamada bulundu. "Buna göre, hedef sonsuz uzaklıktaymış gibi davranmalısınız." dedi. "Biz yay ile ok atanlar için bilinen, günlük deneyimlerle doğrulanan bir olgu; iyi bir nişanemin orta güçteki bir yay ile, ruhsuz bir nişancının en güçlü yay ile atacağı uzaklıktan daha uzağa attığıdır. Şu hâlde isabet etmeyişin nedeni yayda değildir, tersine, yaptığımız atışın ruh uyanıklığından, yeterli olmayan canlılığından ve uyanıklığından ileri gelmektedir. Bu manevî uyanıklığın en yüksek gerilimini elde edebilmek için, töreni şimdiye kadar olduğundan farklı olarak yerine getirmelisiniz: Aşağı yukarı, iyi bir dansözün dans ettiği gibi. Bunu yaparsanız, ellerinizin ve ayaklarınızın hareketleri, içinde doğru soluk alışın olup bittiği ortak noktadan oluşurlar. Bu takdirde, âdeta töreni, ezberle öğrenileni geliştirmek yerine, bir anın esiniyle yaratıyormuşsunuz gibi olur, öyle ki dans ve dansöz birleşerek aynı olurlar; buna göre, töreni dinî bir ayin gibi kutlamakla manevî uyanıklığınız en yüksek güce erişir." O zamanlar, "dans etmenin" ve ortadan hareket ederek ellerimi ve ayaklarımı canlandırmanın benim için ne kadar mümkün olduğunu şimdi anımsıyorum. Kuşkusuz, artık okumla kısa atış yapıyordum, ama nişan tahtasına rastlatmam mümkün olmuyordu. Bu nokta beni üstada, onun bizi şimdiye kadar nasıl nişan alınacağı üzerine neden aydınlatmadığı sorusunu sormaya yöneltti. Tahminim, nişan tahtasıyla nişan almak arasında bir ilişkinin bulunmasıydı; buna göre, deneyimden geçirilmiş ve isabeti sağlayan bir nişan alış söz konusuydu.

"Elbette böyle bir ilişki vardır." diye üstat karşılık verdi. "Gereken tutumu kendiniz kolayca bulabilirsiniz, ama hemen hemen her atışta nişan tahtasına rastlatırsanız, bu takdirde kendini gösterebilen bir sanatçı nişancıdan başka bir şey olmazsınız. Rastlattığı atışlarını sayan tutkulu kişi için nişan tahtası, parçalanmış bayağı bir kâğıttır. Yay ile ok atmanın 'Büyük Öğretisi', bunu sadece bir şeytanlık sayar. Bu öğretisi, nişancıdan belirli bir uzaklığa konulan bir nişan tahtası diye bir şey bilmez. O sadece, hiçbir şekilde teknikle vurulamayan bir hedef tanır ve bu hedefi -anması gerekirse-

Buda diye adlandırır." Açıkladığı bu düşüncelerinden sonra, sanki bu sözlerin anlamı kendiliğinden anlaşılırmış gibi, üstat bizden, atış sırasında gözlerine iyice dikkat etmemizi istedi. Bu gözler, bir törenin kutlanması söz konusuymuş gibi, hemen hemen kapalıydı ve bizler böylece, sanki o nişan alıyormuş izlenimini ediniyorduk. İtaat ederek alıştırmaya yaptık ve nişan almadan atış yaptık. İlk atışta oklarımızın nereye uçacağına ilgisiz kaldım. Bu arada, hatta bazen kaydettiğim isabetler bana heyecan vermedi. Yine de, onların bana sadece bahşedildiğini biliyordum, ama uzun bir süre, bu maneviyata yönelik atışın üstesinden gelemedim. Bunun üzerine fikir yürütmek gibi yanlış bir isteğe kapıldım. Üstat, şaşkınlığım onun gözünden kaçmış gibi davranarak buna aldırış etmiyordu. Sonunda bir gün, yolumu bulamadığımı ona itiraf ettim.

"Siz gereksiz yere endişeleniyorsunuz." diye beni avuttu. "İsabet ettirmeyi aklınızdan çıkarınız. Her atış isabet etmese de, yay ile ok atma ustası olabilirsiniz. Oradaki nişan tahtasının üstündeki isabetler sadece dış sınamalardır ve en yüksek dereceye çıkarılmış amaçsızlığın doğrulanmasıdır. Bunlar 'ben'sizliğinizin, içe bakışınızın, -bu ruh durumunu daha başka nasıl anarsanız anınız- bir doğrulanışıdır. Ustalığın aşamaları vardır, kim bu son aşamaya ulaşırsa, ancak bundan sonra dış hedefi ıskalamaz." "İşte, bu benim yapamadığım şey." dedim. "Sizin, rastlatılması gerektiğini belirttiğiniz iç hedefle ne demek istediğinizi anladığımı sanıyorum. Fakat ok atanın nişan almadan, dış hedef olan kâğıt yuvarlağını nasıl vuracağını ve böylece isabetlerin, içte olup biten şeyi dıştan doğrulamasının nasıl olduğunu, bu ikisi arasındaki uyumu kavrayamıyorum." dedim.

Hedefi Görmeden Vurmak: Şuuraltı Vuruşu

Bir süre sonra üstat, "Siz bu belirsiz ilişkilerin sadece yarım kullanımla kavranışının, size bundan sonra yardımcı olacağını sanmakla yanlış bir fikre kapılmışsınız." dedi. "Burada söz konusu olan, müdrikenin anlayamadığı olaylardır; şunu unutmayınız ki, doğada kavranılmaz olan, ama onlara daha başka olamazlarmış gibi alıştığımız ilişki bağdaşımaları vardır. Size, beni sık sık düşündüren bir örnek vereyim. Örümcek, içinde yakalanacak sineklerin olacağını bilmeksizin ağını dans ederek örer. Güneş ışığında kaygısız dans eden sinek, başına gelecekleri önceden bilmeksizin ağa yakalanır. Fakat her ikisinin içinden (örümceğin ve sineğin) boylu boyunca dans eden şuuraltıdır. İç ve dış bu dansa bir olmuştur. Böylece nişancı, dıştan nişan almaksızın hedef tahtasına isabet ettirir. Bunu size daha iyi açıklayamam." Her ne kadar böyle bir kıyaslama, -elbette onu bütün mantikî sonuçlarıyla düşünemedim- bana bir bilmeceymiş gibi göründüyse de, içimde, kendimi formumda hissetmeme ve alıştırmalarımı umursamadan sürdürmeme karşı koyan bir şey vardı. Haftalar geçtikten sonra belirli bir görünüme bürünen bir itiraz, sözcüklere döküldü. Bu nedenle şöyle sordum: "Sizin yirmi, otuz yıl alıştırmadan sonrada, şuuraltı bir nişan olmaksızın, nişan tahtasına rastlatacak biçimde nişan almaya yöneldiğiniz, hiç olmazsa düşünülemez mi?" Benim rahatsız edici sorularına çoktan alışmış olan üstat, başını hayır anlamında salladı. Düşünceli bir susuştan sonra, "Sizin bu söylediklerinizde bir gerçek payının var olduğunu tartışmak istemiyorum, ama ben hedefin karşısına geçince, her ne kadar amaçla ona yönelmesem de, oraya hedefi görebileceğim biçimde geçiyorum, ama diğer yandan bu hedefi görmemin yetmediğini, sonucu etkilemediğini, hiçbir şeyi açıklamadığımı da biliyorum; çünkü hedefi, onu görmüyor- muşum gibi görüyorum." "Buna göre sizin hedefi, gözleriniz bağlıyken de vurmanız gerekir." diye ağzımdan kaçırdım.

Üstat bana öyle bir bakışla baktı ki, onu kırmış olmaktan korktum. Bundan sonra, "Bu akşam bana geliniz." dedi. Akşamleyin, bir minderde onun karşısında oturuyordum. O, bir tek kelime konuşmadan bana çay ikram etti; bir süre orada oturduk. Korlaşan kömürlerin üzerinde kaynayan suyun müzikli fokurtusundan başka bir şey duyulmuyordu; üstat sonunda yerinden kalktı, kendisini

izlemem için bir işarette bulundu. Geçiş holü iyice aydınlatılmıştı. Üstat benden, uzun ama bir dikiş iğnesi kadar ince bir mumu nişan tahtasının önünde kuma sokmamı, ama nişan tahtasının altlığındaki ışığı yakmamı söyledi. Ortalık öyle karanlıktı ki, üstadın silüetini bile göremiyordum. Ufacık mumun minnacık ışığı açığa vurmasaydı, nişan tahtasının bulunduğu yeri belki duygumla sezecektim, ama onu doğru olarak belirleyemeyecektim. Üstat töreni dans ederek açtı. İlk okunu, gür bir aydınlıktan derin geceye fırlattı. Çarpışının sesinden onun nişan tahtasına vurduğunu anladım; attığı ikinci okun da kara noktanın göbeğinde durduğunu, ilk okun çentiğini parçaladığını ve onun sapını, yanındaki siyaha saplanmadan önce bir miktar yardığını, büyük bir şaşkınlıkla gördüm. Okları tek tek çekip çıkarmaya gönlüm razı olmayarak, onları nişan tahtasıyla birlikte geri getirdim. Üstat inceleyerek baktı. "İlk atışın bir marifet olmadığını söyleyeceksiniz." dedi. "Nişan tahtamla yirmi otuz yıldan beri son derece alışkanlık meydana getirdiğimden, en zifiri karanlıkta bile olsa, nişan tahtasının nerede bulunması gerektiğini bildiğimi ileri süreceksiniz. Bu doğru olabilir, sizi aksine inandırmaya çalışmayacağım, ama ilkinde isabet eden ikinci ok için ne düşünüyorsunuz? Ben, her hâl ve şartta bu atışın nedeni olarak "ben"imi görmüyorum. Şuuraltı atışı yaptı ve isabet ettirdi. Hedefin önünde Buda'nın karşısın- daymışız gibi reverans yapalım." dedi.

Bu iki okuyla üstat, açıkça beni de vurmuştu. Sanki bir gecede değişmişim gibi, artık oklarımla ve onların başlarına gelecekle ilgilenmek hatasına düşmüyordum. Üstat beni bu tutumda, üstelik asla nişan tahtasına bakmayarak, âdeta en güvenilir olarak okun isabetini ondan öğrenecekmişim gibi, sadece nişancıyı göz önünde bulundurmakla güçlendiriyordu. Bu gözlemimin gerçeğe uyup uymadığını sorduğumda, doğru düşündüğümü içtenlikle itiraf etti. Böylece, üstadın atışları değerlendirmekteki isabetliliğinin, oklarının isabetliliğinden asla aşağı kalmadığını saptadım. O, böylece, en derin konsantrasyonla sanatının ruhunu öğrencilerine aktarıyor ve kendi kendime edindiğim, uzun süre kuşkulandığım deneyimle, dolaysız öğretişin sırf bir deyim olmadığını, tersine, duyulabilir bir realite olduğunu şimdi doğrulamaktan çekinmiyordum. Aynı zamanda, ruhun doğrudan doğruya aktarılması diye adlandırdığı başka türlü bir yardımı, üstat, o zamanlar bize bahşetmişti. Sürekli kötü atışta bulunduğumda, kendisi o yayımla birkaç atış yapıyordu; atışın daha iyileştiği göze çarpıyordu. Âdeta yay öncekinden daha başka türlü geriliyormuş gibiydi; ben daha itaatkâr ve anlayışlı davrandığım hâlde aynı hâl bende olmuyordu. Hatta onun en eski ve çeşitli meslekteki öğrencileri bunu normal sayıyorlar ve özenle, zahmetli bir çalışmayla üretilen kılıcın, yapımcısının ruhuna büründüğüne ve onların bu yüzden, yapılırken dinî tören giysileri sırtlarındayken işe koyulduklarına, hiçbir itiraza yer vermeden inanmaktan şaşmıyorlardı. Onların deneyimleri çok açıktır. Bir kılıcın onlara nasıl seslendiğini duymamalarını imkânsız kılan bir ölçüde tecrübeliydiler.

Bir gün üstat, atışımın çözüldüğü bir anda, "İşte orada!" diye bağırdı. "Reverans yapınız!" Daha sonra nişan tahtasına baktığımda -ne yazık ki, bunun önüne geçemedim- okun, nişan tahtasını kıyısından sıyırdığını gördüm. "Bu, doğru bir atıştı." diye yargıladı üstat. "İşte böyle olmalı." dedi. "Fakat bugün için bu kadarı yeter." diye ekledi. "Yoksa bundan sonraki ilk atışta özel bir çaba sarf edersiniz ve bu iyi başlangıcı bozabilirsiniz." Zaman geçtikçe, bazı bazı -elbette hâlâ birçok başarısız olanların yanında- birden çok atış, birbiri ardından hedef tahtasına rastlıyordu, ama biraz olsun bir şey yaptığımı sezdirenen bir tavır takınıncı üstat, alışılmamış bir sertlikle beni yakalıyordu. "Ne oluyorsunuz?" diye bağıırıyordu. "Kötü atışlara kızmamalısınız. Buna iyi atışlara sevinmemeyi de ekleyiniz. **Sevincin ve üzüntünün sizi şaşkına çevirmesinden kurtulmalısınız.** Gevşemiş bir soğukkanlılıkla bütün bunların üzerinde kalabilmeyi öğrenmelisiniz, âdeta siz değil de bir başkası iyi atış yapmışcasına sevinmelisiniz. Bu noktada da, kendinizi yormaksızın alıştırmaya yapmalısınız. Bunun ne kadar önemli olduğunu ölçemezsiniz."

Ben bu haftalarda ve aylarda yaşamımın en zorlu o- kulundan geçtim ve bu söylenenlere alışmam o kadar kolay olmadıysa da, giderek onlara çok şey borçlu olduğumu kavramayı öğrendim. Bu hâl beni, kendi kendimle ve değişen durumumla uğraşmaya iten son kıpırdanışları da yok etmeye yöneltti. Üstat bana bir keresinde, özellikle iyi sonuçlanan bir atıştan sonra şöyle sordu: "Şimdi 'o atıyor', 'o isabet ettiriyor'un anlamını kavriyor musunuz?" "Korkarım ki," diye karşılık verdim, "artık esas itibarıyla hiçbir şey anlamıyorum, en basit olan şey bile benim için çapraşık hâle geldi. Yayı geren ben miyim, ya da beni en yüksek gerilime çeken yay mıdır? Hedefe vuran ben miyim, yoksa hedef mi bana isabet ettiriyor? Şuuraltı vücudun gözünde manevî midir? Ve ruhun gözünde cismanî midir? O, ikisi birden midir, yoksa ikisinden hiç birisi değil midir? Bütün bunlar: Yay, ok, hedef ve 'ben' birbirleriyle düğümleniyorlar, öyle ki ben artık onları ayıramıyorum. Ve hatta onları ayırmak gereksinimim de yok oldu. çünkü yayı elime alır almaz ve atışı yapar yapmaz, her şey öylesine açık ve seçik ki, öyle gülünç derecede basit ki!..."

Ruh Uyanıklığı Durumu

Derslere başladığımızdan beri beş yıldan daha uzun bir süre geçmişti; bir gün üstat bize, bir sınava girmemizi önerdi. "Burada sadece muktedir oluşunuzu göstermeniz söz konusu değildir." diye açıkladı. 'Tersine, nişancının ruhsal durumu, en görünmez davranışına kadar değerlendirildiğinde daha yükselir. Ben sizden, her hâl ve koşulda, her şeyden önce seyircilerin varlığından heyecanlanmamanızı, onlara hiç aldırış etmeden şimdiye kadar birbirimizle olduğumuzda nasıl yaptınızsa töreni öyle yerine getirmenizi bekliyorum." Bundan sonraki haftalarda da böyle bir sınavın yapılacağını düşünmeden çalıştık, sınavın adı bile geçmedi ve çoğunlukla az sayıdaki atıştan sonra ders kesildi. Bunun için töreni, adımlarımızı gruplandırarak ve duruşların alıştırmalarını yaparak, ama her şeyden önce doğru soluk alma antrenmanlarını tekrarlayarak yerine getirmek ve kendimizi derin murakabeye bırakmak görevini yüklendik. Bize bildirilen tarzda alıştırma yaptık ve bu duruma daha alışmadan, töreni, yay sız ve oksuz olarak, dans ederek yerine getirmeyi keşfettik. Öyle ki, birkaç adım attıktan sonra konsantre olduğumuzu hissediyorduk ve buna ne kadar çok kesin olarak istekliyse, hafifçe ortaya çıkarılan vücut gevşemesiyle konsantrasyon olayını kolaylaştırdığımızda o derece çok başarılı oluyorduk. Derste yayı ve oku yeniden elimize alınca, evdeki bu alıştırmalar o kadar cömertçe etkisini gösteriyordu ki, bizler orada da, zahmetsizce "ruh uyanıklığı" durumuna geçiyorduk. Kendimizi o denli güvenle korunmuş görüyorduk ki, sınavın ve seyircilerin orada hazır olacağı günü serinkanlılıkla bekliyorduk. Sınavı o kadar iyi başardık ki, üstadın, biraz şaşkın bir gülümsemeye seyircilerden hoşgörü göstermelerini rica etmesine gerek kalmadı. Atış yerinde, düzenlenen diplomalarımız verildi. Bunlarda, her birimizin eriştiği ustalığın derecesi yazılıydı. Üstat sınavı, sırtında son derece görkemli resmî giysisiyle iki üstatça atış yaparak kapadı. Birkaç gün sonra eşime, resmî bir sınavın sonunda, çiçek düzenleme sanatında ustalık payesi verildi. Bu tarihten itibaren ders yeni bir görünüme büründü. Üstat birkaç alıştırma atışıyla yetinerek, yay ile ok atışının büyük öğretisini açıklamaya geçti ve bunu eriştiğimiz aşamalara uyarlamaya başladı.

Ö giz dolu simgelerle ve belirsiz benzetilerle anlatışına karşın, araya sıkıştırdığı açıklamalardan neyin söz konusu olduğunu anlıyorduk. Çok etraflı olarak "sanatsız sanatın" içeriğinde ısrarla durdu, yay ile ok atmanın kendini tam yetkinliğe ulaştırmasını istemesi hâlinde, kişiyi ona götürmesi gerektiğini belirtti. Dedi ki: "Tavşanın kılıyla ve kaplumbağanın kabuğuyla atışı başaran kimse, yani yaysız ve oksuz ortadan vurabilen kişi, sözcüğün en yüksek anlamıyla sanatsız sanatın bir üstadıdır ve hatta, bizzat sanatsız sanattır ve buna göre, üstat olandır ve üstat olmayandır, o tek olan şeyin içinde. Bu yön değiştirmeye yay ile ok atma, hareketsiz hareket, danssız dans olarak Zen'e geçmektedir." Bir keresinde üstada, yurda döndükten sonra o olmadan nasıl ilerleyeceğimi

sorduğumda, şöyle karşılık verdi: "Bu sorunuz, benim size kendinizi bir sınava sokmanız fırsatını vermemle yanıtlanmıştır. Sizler, öğretmen ile öğrencinin artık iki değil, bir oldukları aşamaya kavuşmuş bulunuyorsunuz. Buna göre, benden her zaman ayrılabilirsiniz. Hatta aramızda büyük denizler bulunsa da, öğrenmiş olduğunuz gibi, alıştırma yaptığınızda daima yanınızda olacağım. Düzenli alıştırmadan hiçbir bahaneyle vazgeçmemenizi, hiçbir günü, yaysız ve oksuz olsanız da, töreni yerine getirmeden ya da doğru soluk almadan geçirmemenizi sizden rica ediyorum. Aslında sizden bunu rica etmeyi gereksiz sayıyorum, çünkü sizin **manevî yay ile ok atmayı** artık bırakamayacağınızı biliyorum. Bana bunun üzerine bir şey yazmayınız ama zaman zaman yayı nasıl gerdiğinizi görebileceğim bir fotoğrafınızı gönderiniz; bu takdirde neyi bilmem gerekse, onu tamamen bilmiş olacağım. Sadece sizi bir noktada hazırlamak zorundayım."

"Her ikiniz de yılların geçmesiyle değiştiniz. Bu sonucu sağlayan, yay ile ok atmanın sanatıdır. Nişancının kendi kendisiyle en son derinliklerine kadar inen bir hesaplaşmanın sonucudur bu değişme. Sizler şimdiye kadar olasılıkla fark etmediniz, ama muhakkak vatanınızda dostlarınıza ve tanıdıklarınıza rastlarsanız, bunu sezeceksiniz ki, artık eskisinden farklı bir durumdasınız; birçok şeyi farklı görüyorsunuz ve başka ölçülerle ölçüyorsunuz. Ben de aynı şeyleri yaşamıştım ve bu sanatın ruhunun değdiği herkesin başından aynı şey geçecektir." Bir veda sayılmayan ayrılışımızda üstat bana en iyi yayını armağan etti. "Eğer bu yay ile atış yaparsanız, ustalığınızın orada olduğunu duyacaksınız." dedi. "Bu yayı meraklı birinin eline vermeyiniz! Ve onu yendiğinizde, onu bir anı olarak saklamayınız, onu yok ediniz! Öyle ki, bir yığın külden başka hiçbir şey geride kalmasın!..."

Korkarım ki, şimdi bunları anlatırken bazı kimselerde, erkek erkeğe savaşta, artık hiçbir rol oynamayan yay ile ok atmayı abartılmış bir maneviyata büründürdüğüme, sağlıksız bir tarzda bunu incelttiğime dair bir kuşku uyandırmış bulunuyorum. Böyle bir zanna kapılan bir kişiye hiçbir kötü düşünce atfetmem.

Kılıç Sanatı

Fakat bir kez daha, çok kesin olarak vurgulayayım ki, Zen, Japon sanatlarını ve böylece yay ile ok atma sanatını yeniden temelinden etkilemiş değildir; tersine, bunun üzerinden birçok yüzyıllar geçmiştir. Gerçekte durum, çoktan unutulmuş günlerin bir yay ile ok atma üstadının -kim bilir bu deneyimi ne kadar sık başarıyla sonuçlandırmak zorunda kalarak- sanatının içeriği üzerine "Büyük Öğreti"nin canlı olduğu şimdiki hâlin üstadından daha başka bir açıklamada bulunamayacağıdır. Yüzyıllar sonra da, bu sanatın ruhu hep aynı kalmıştır. O, Zen'in kendisi gibi o kadar az değişken olmuştur. Bu arada kendi deneyimimden bildiğim gibi, anlayışla karşılanabilen her türlü kuşkuyu ortadan kaldırmak için, bugünkü hâl ve koşullar altında da, savaşa ilişkin öneminin yadsınamayacağı bir başka sanata, kıyaslayıcı bir bakış yöneltmek istiyorum. Bununla anlatmak istediğim, "**kılıç sanatı**"dır.

Üstat Awa'nın, kılıcın manevî olarak kullanılmasının gerektiğini kabul etmesi ve yay ile ok atmaya kılıç kullanma sanatı arasında insana heyecan veren bir bağdaşımın varlığına dikkatimi çekmesi beni buna yöneltmiyor; tersine, buna yönelişim, şövalyeliğin en yüksek gelişimine ulaştığı bir çağda kılıç ustalarının, ustalıklarını çürütülemez tarzda yaşamla ölüm arasında koruyabilmek durumunda olmalarından söz eden bir belgenin var oluşu yüzündendir. Bu, büyük bir Zen üstadı olan Takuan'ın kitapçığıdır; adı "**Hareketsiz Kavrayış**"tır. Bunda, Zen'in kılıç sanatıyla ilişkisinden, yani kılıçla savaşın pratiğinden ayrıntılı olarak söz edilmektedir. Bu kitapçığın, kılıç ustalığının Büyük Öğretisi'ni o kadar geniş ve esaslı yorumlayan biricik belge olup olmadığını bilmiyorum. Bu belgenin yay ile ok atma sanatına atfen benzer tanıtılar ileri sürüp sürmediğini de bilmiyorum, ama şu nokta saptanmıştır: Takuan'ın bildirisinin bugüne kalması büyük bir şanstır ve ünlü bir kılıç ustasına yöneltilen bu mektubu önemli bir kısaltma yapmadan çevirmiş olması, böylece onu en geniş çevrelerde okunur kılması, D.T. Suzu-ki'nin büyük bir hizmetidir. Kendime özgü bir düzenle ve özet olarak, sadece mümkün olduğu kadar özlü ve açık bir biçimde, yüzyıllar önce kılıç ustalığı denilince neyin anlaşıldığını ve büyük üstatların birleşen görüşüne göre, bu çağdan beri onunla neyin anlaşılması gerektiğini vurgulamaya çalışacağım.

Kılıç ustaları arasında kendileriyle ve öğrencileriyle edindikleri öğretici tecrübelerle dayanarak, işe yeni başlayan kimse ne derece güçlü ve savaşmaya istekli, gözü pek ve doğuştan yürekli olsa da, dersin başlamasıyla doğallığından başka kendine güveninin de azaldığı kanıtlanmış sayılır. O şimdi, yaşamın tehlikeye maruz kalan tüm teknik imkânlarını kılıçla dövüşte tanır. Dikkatini son haddine kadar gergin tutmak ve hasmını iyice gözlemlemek, onun vuruşlarını beceriklilikle savuşturmak ve etkin saldırılar düzenlemek durumuna kısa bir zamanda ulaşırsa da, yine de daha önceki durumundan daha kötü bir çizgidedir; çünkü kılıcını dört yana gelişigüzel savurmaktadır. O an ve savaşın tutkusu alıştırmalar sırasında yarı ciddî ona neyi telkin ediyorsa, göz kararıyla hareket etmektedir. Şimdi itiraf etmek ve yetinmek zorundadır ki, kendinden daha güçlü, çevik ve alıştırmaya yapmış olandan geri olduğundan, hasmının hedefini bulan darbelerine maruz kalacaktır. O ö- nünde, yorulmak bilmeyen alıştırmalardan başka gideceği hiçbir yol görmemektedir ve onun öğretmeni şimdilik daha başka bir öğütte de bulunmamaktadır. Böylece öğrenci diğerlerini, hatta kendi kendisini aşmak için elinden gelen her şeyi yapar. Yitirdiği güveni biraz sağlayan baş döndürücü bir teknik elde eder ve böylece uğruna çaba harcadığı hedefe, giderek daha yakınlaştığını duyar. Öğretmeni bu arada bunu başka türlü düşünür. "Haklı olarak." diye güven veriyor Takuan: "çünkü öğrencinin bütün yapabileceği, sadece yüreğinin kılıçla öldürülmesine gitmektir."

Bu sırada başlangıçtaki ders daha başka türlü verilemez. Bu ders tarzı, işin başlangıcındaki kimse için muhakkak ki uygundur. Buna karşın o, hedefe götürmez, bunu öğretmeni de çok iyi

bilmektedir. Öğrencinin çabalarına, belki doğuştan getirdiği kılıç kullanma yeteneğine karşın kılıç ustası olamayışı kaçınılmazdır, ama kendini düşüncesizce tutkusuna kaptırmamayı öğrenmiş olan ve serinkanlılığını koruyan bir kimse için buna ulaşamamasının nedeni nedir acaba? Vücut gücünü akıllıca bölen ve uzun ' soluklu silâh uğraşısı için çelikleştiğini hisseden ve geniş bir çevrede ona eşit hasımları olmayan bu kimsenin son kıstaslarla ölçüldüğünde başarıya ulaşamaması ve yerinde saymasının sebebi nedir? Takuan'a göre bunun nedeni, çırağın hasmını ve onun kılıcı yönetme tarzını özenle gözlemlemekten vazgeçmemesidir. En etkin bir biçimde ona nasıl saldıracağını düşünüp taşınmasından ve onun açık vermesine ilişkin anı kollamasından dolaydır. Bu başarısızlığı, kısaca belirtmek istersek, bütün sanatına ve bilimine nasıl davranacağı üzerine danışmasındandır. O böyle davranmakla, Takuan'a göre, "yüreğinin uyanıklığını" yitirir. Kesin darbeyi indirmekte daima gecikir ve bu nedenle hasmının kılıcını "bizzat hasmına çevirmeyi" başaramaz. Bunu ne kadar çok yaparsa, kılıcı kullanmasına ilişkin derin düşünmesini, muktedir oluşunun şuurlu değerlendirmesini, dövüşmenin etkinliği içindeki serbest hareketliliğini o derece çok engeller. Bunun önüne nasıl geçilebilir? Bu muktedir oluş nasıl manevî hâle getirilecektir, tekniğin görkemli egemenliğinden ustaca kılıç kullanımı nasıl ortaya çıkarılacaktır?

Bunun yanıtı sadece, çırağın amaçsız ve "ben"siz hâle gelişiyle bunun mümkün olacağıdır. Onun sırf hasmından değil, kendisinden de kurtulması sağlanmalıdır. İçinde daima bulunduğu dönemden geçmelidir, onu kesinlikle gerilerde bırakmalıdır. Tamamıyla başarısızlığa uğraması pahasına da olsa buna yönelmelidir. Bu söylediklerimiz kulağa çelişkili gelmiyor mu? Âdeta, yay ile ok atışta nişan almadan hedefe rastlanılmasının istenilmesi gibi. Buna göre, hedefi ve amacı ona rastlatmak için, tamamen onu gözden yitirmelidir, koşuluna uymuyor mu? Bu arada içeriğini Takuan'ın açıkladığı kılıç ustalığının, savaşlarda değerini binlerce kez daha kanıtladığı düşünölsün!

Öğretici ustanın işi; bizzat yolu değil, ama bu yolun nasıl olduğunu, son hedefe göre çırağın kendine özgü durumuna uydurarak meydana çıkarmak ve onun sorumluluğunu taşımaktır. O ilkin, darbelerden içgüdüsel olarak ve eğer bunlar farkına varılmadan ona karşı yöneltilmiş olsa da kaçınmaya hazırlamakla yetinecektir. D.T. Suzuki ilginç bir anekdotla bu kolay olmayan ödevi kendini tâbi tutmak için bir üstadın son derece özgün yöntemini anlatmıştır. Buna göre öğrenci aynı zamanda yeni bir anlam, en doğrusu tüm duyularının yeni bir uyanıklığını elde etmelidir; bununla, onları daha önceden duymuş gibi tehdit eden darbelerden kaçınabilecek yeteneğe kavuşacaktır. O bu kaçınışın sanatına egemen olursa, bu takdirde hasmının hareketlerini ya da birden çok hasmının davranışlarını, dikkatini dağıtmadan aynı zamanda gözünün önünde bulundurmaya gerek duymayacaktır. İçinde neyin olup biteceğini önceden gördüğü ve duyduğu anda, içgüdüsel olarak bu olayın etkisinden, algılamakla kaçınmak arasında bir kıl payı uzaklık olmaksızın sıyrılacaktır. Şu hâlde söz konusu olan şey, şuurlu bir gözleme artık gerek göstermeyen şimşek hızındaki tepkisidir. Böylece öğrenci, bu bakımdan, hiç olmazsa her türlü şuurlu vazgeçişten kendini bağımsız kılmıştır. Bununla çok şey kazanılmıştır, ama öğrencinin hasmına en iyi bir biçimde saldıracağını etraflıca düşünmesini ve kollamasını engellemeye ilişkin, bundan sonraki ödevi çok daha zor ve sonucu gerçekten etkileyici olan bir noktadır; hatta onun bir hasmıyla hesaplaşmakta bulunduğunu, ölümünün ya da kalımının söz konusu olduğunu bundan sonra bir kez dahi düşünmemesi gerekir.

Öğrenci bu direktifleri, öncelikle, hasmının davranışlarını uzun uzun düşünmekten ve gözlemlemekten vazgeçerse, bunun yeterli olacağı anlamında anlar (o başka türlü olamaz). O, istenilen bu vazgeçışı çok ciddiye alır ve kendini her adımda denetler. Ama onun kendine konsantre oluşuyla kendini, hasmını gözden uzak tutması gereken savaşta bulunandan başkası olarak görememesi durumunun ortaya çıktığı dikkatinden kaçır. Ne kadar iyi niyetle davransa da, o hasmını gizlice göz

önünde bulunduracaktır. Kendini görünüşte hasmından ne kadar çok kurtarmışsa, onunla o derece sımsıkı bağlanmış olacaktır.

Çırağı, dikkatini bir noktada toplamakla esasında hiçbir şey kazanmadığına ikna etmek için, ruhu yönetişin çok ince sanatı gereklidir. O, hasmından olduğu gibi, kendisinden de vazgeçmesini ve buna göre, köklü bir anlamda amaçsız hâle gelmesini öğrenmelidir. Bunun için çok sabır gerektiren ve boşa gidecek olan birçok egzersizlere, tıpkı yay ile ok atma sanatında olduğu gibi gereksinimi vardır, ama bu alıştırmalar onu bir kez hedefe götürürse; ulaşılan amaçsızlıkta amaçlılığın son artığı da -çaba harcamasının son izi de- ortadan kalkmış olacaktır. Bu kurtuluş ve amaçsızlık durumunda, kendiliğinden içgüdüsel kaçmışın önceki aşamasında erişilen maharetle şaşırtıcı bir benzerlik gösteren bir davranış ortaya çıkar. Nasıl ki, orada amaçlayan bir darbenin görülmesiyle darbeden kaçınma arasında bir kıl payı bulunmuyorsa, artık darbeden kaçınmakla, davranışı arasında da aynı birleşmişlik vardır. Kaçınma anında dövüşen kimse vurmak için kollarını açar ve düşünülenden daha çabuk öldürücü darbesini hedefe rastlatarak, dayanılmaz olarak indirir. Âdeta kılıcı kendi kendisini yönetiyormuş gibi olur. Yay ile ok atışta söylendiği gibi, şuurlu nasıl ki nişan olarak rastlatırsa, burada da "ben" in yerini, "ben" in şuurlu bir çabayla kendisine mal ettiği yetenekleri ve becerileri kullanan şuurlu almıştır. Burada da bu şuurlu, ne anlaşılabilen, ne de ele geçirilebilen, sadece onun deneyiminden geçenin kendisinden haberdar olabileceği bir şeyin adıdır.

Her Şey Boşluktur

Takuan'a göre kılıç sanatının yetkinliği, hiçbir ben ve sen düşüncesinin, hasmın ve onun kılıcının, dövüşçünün kendi kılıcının ve onun nasıl yöneltileceği üzerine bir düşüncenin, hatta yaşam ve ölüm fikrinin yüreği endişelendirmemesindedir. Şu hâlde her şey boşluktur: Sen kendin, kınından sıyrılmış kılıç ve kılıcı yöneltten kollar... Hatta boşluk düşüncesi artık orada değildir. Takuan, "Bu salt boşluktan eylemin mucizeli değişimi ortaya çıkar." diye saptayıpta

bulunuyor. Yay ile ok atma ve kılıcı kullanma için geçerli olan bu noktalar, bu bakımdan diğer bütün sanatlar için de aynen geçerlidir. **Böylece bir başka örneği anmak için belirtelim ki, çini mürekkebiyle resim yapma sanatında ustalık, tekniğe muhakkak egemen olan elin, ruhun biçimlendirmeye başladığı anda resim çizmesinden ve sanatçının gözünün önünde belireni, arada bir kıl payı uzaklık bırakmadan görünür kılışından ibaret görünüyor.** Resim yapmak kendiliğinden bir çizim hâline geliyor. **Burada da ressama yöneltlen direktif şu olmalıdır: "Bambuya on yıl bak, kendin bambu ol, ondan sonra her şeyi unut ve onun resmini çiz."** Kılıç ustası, işe yeniden başlayan gibi doğal hâle gelir; dersin başlangıcında yitirdiği endişesizliği sonunda yok edilemez karakter olarak elde etmiştir. Ama o işin başlangıcındakinden farklı olarak çekingen, serinkanlı ve alçakgönüllüdür ve böbürlenme duygusundan büsbütün yoksundur. Başlangıçtaki durumuyla ustalığındaki dönemi arasında, yorulmak bilmeyen alıştırmalarının uzun olaylı yılları vardır. Zen'in etkisiyle **erkliliği** manevî hâle gelmiştir, ama alıştırma yapan kimse bizzat içinde yendiği zorluklarla aşamadan aşamaya daha özgür hâle gelir. Onun ruh hâline gelen kılıcı kınında artık gevşek durmaz. O kılıcını, kaçınılmaz hâle gelince kınından sıyırır. Bunu yaparken, yontulup incelmemiş olan ve kaslarının güçlülüğüyle böbürlenmiş ve kendisiyle dövüşme lâayık olmayan bir hasmıyla, korkaklıkla kınanmayı gülümseyerek göze alarak dövüşmekten kaçınabilir; diğer yandan başka bir hasmına karşı beslediği yüksek bir saygıyla, ona şerefli bir ölümden başka bir şey getirmeyecek olan bir dövüşte ısrar eder. Burada samuray tutkusunu, bushido diye anılan şövalyenin kıyaslanamaz yolunu belirlemiş olan düşünce tutumu ortaya çıkıyor. Çünkü kılıç ustası için hepsinden, ünden, zaferden ve hatta yaşamdan daha üstün şey, onun deneyimini geçirdiği ve onu yargılayan gerçeğin kılıcıdır. İşe yeni

başlayanda olduğu gibi, kılıç ustası da korkusuzdur, ama o işin başlangıcındakinden farklı olarak, korkutucu şeylerden gün geçtikçe artık korkmaz hâle gelir. Yıllar yılı süren kesintisiz içe bakışla, yaşamla ölümün esasında bir ve aynı şey olduğunu ve aynı kader düzeyine girdiklerini öğrenmiştir. Böylece yaşam endişesinin ve ölüm korkusunun ne anlama geldiğini artık bilmez. O, bu dünyada seve seve yaşar; bu nokta Zen için çok karakteristiktir ve ölüm düşüncesine kendisini kaptırmadan, her an dünyadan ayrılmaya hazırdır. Samurayların zihniyetlerinin en saf simgesi olarak kiraz çiçeğini seçmiş olmaları sırf bir rastlantı değildir; nasıl ki, kiraz çiçeğinin yaprağı sabah güneşinin ışığında çözülürse ve sevinçten parıldayarak toprağa kayarsa, ölümden korkmayan da, sessiz ve içinde hareketsiz kalarak kendini varlığından kurtarabilir.

Ölüm korkusundan kurtulmuş olmak, bütün iyi saatlerde ölümden ürkmemek ve ölüm deneyimini başaracağına güvenmek gibi bir yanlış görüşe sahip olmak değildir. Yaşam ve ölüme egemen olan bir kimse, daha çok her türlü korkuyu artık belirli bir ölçüde yaşayamaz. Ciddî ve sürekli içe bakışın gücünü deneyimden geçerek bilmeyen bir kişi, onun, insanı ne gibi yenişlere yetenekli kıldığını tahmin edemez. Yetkin üstat her hâl ve koşulda, gözleriyle değil, davranışlarıyla bu korkusuzluğu her fırsatta belli eder: Bunu onda görürüz ve bu korkusuzluğunun karşısında derin bir şaşkınlığa kapılırız. Gözü pek korkusuzluk bu yüzden, bu sıfatla, sadece az kimsenin gerçekten başardığı bir ustalıktır. Bunu da bir kanıtla belgelemek için, on yedinci yüzyılın ortasında meydana getirilen Hagakure'nin bir pasajını mealen veriyoruz: Yagyû Tajima-no-kami kılıçla dövüşmede büyük bir üstattı ve o zamanki Shogun Tokugawa'ya bu sanatta doğru yolu gösteriyordu. Shogun'un yaverlerinden biri, bir gün Tajima-no-kami'ye gelerek, ondan kılıç dersi vermesini rica etti. Üstat dedi ki: "Görebildiğim kadarıyla sizin bir usta kılıççı olduğunuzu sanıyorum. Öğretmen ve öğrenci ilişkisi kurmadan önce, bana hangi ekole mensup olduğunuzu lütfen bildiriniz."

Yaveri dedi ki: "Utanarak itiraf edeyim ki, ben bu sanatı öğrenmedim." Bunun üzerine karşısındaki: "Benimle alay mı etmek istiyorsunuz? Ben, saygıdeğer Shogun'un öğretmeniyim ve gözlerimin beni aldatmayacağını biliyorum." Karşısındaki yanıtladı: "Sizi kırdıysam özür dilerim, ama kılıç üzerine bir bilgim gerçekten yok." Bu kesin yadsıma kılıç ustasını düşündürdü ve sonunda dedi ki: "Mademki böyle söylüyorsunuz, öyleyse dedikleriniz doğrudur, ama muhakkak bir uzmanlıkta -onun ne olduğunu tam açıklığıyla göremiyorsam da- üstatsınız!" "Evet, mademki bunda ısrar ediyorsunuz, size şunu bildireceğim. Bir şey var ki, onda tam anlamıyla usta olduğumu söyleyebilirim. Ben henüz çocukken, Samuray olarak her özel hâl ve koşul altında ölümden korkmamak düşüncesine kapıldım. İşte o zamandan beri -şimdi aradan birkaç yıl geçti- durmadan ölüm sorunuyla kafamı yordum ve sonunda bu soru beni rahatsız etmez hâle geldi. Belki demek istediğiniz budur."

"İşte buydu!" diye bağırdı Tajima-no-kami. "Demek istediğim aynen buydu. Yargımın beni aldatmamış olmasına sevindim, çünkü kılıç sanatının son gizi ölüm düşüncesinden kurtulmuş olmaktır. Öğrencilerimden birkaç yüz kişiyi bu hedefi gözeterek doğruya sevk ettim, ama onlardan hiç biri, kılıç sanatının bu en yüksek mertebesine erişemedi. Sizin teknik egzersizlere artık gereksininiz yoktur, şimdiden usta sayılırsınız."

Zen'i hareket noktası yapan bu sanatın her üstadı, her şeyi kapsayan, gerçeğin bulutundan gelen bir şimşek gibidir. Onun ruhunun serbest hareketliliğinde bu sanat mevcuttur ve üstat şuurlarında kendi ezeli ve adsız içeriği sıfatıyla bu sanatla karşılaşır. O bu öze, tekrar tekrar, olabileceğinin en son imkânı olarak rastlar ve gerçek, onun için -ve onun içinden geçerek başkaları için- bin türlü biçime ve görüntüye bürünür. Fakat onun sabrederek ve boyun eğerek kendini tâbi kıldığı işitilmemiş disipline karşın, Zen'in ona yaşamının her türlü belirtisinde, onun tarafından taşınacağı ölçüde

amaçsız nüfuz ettiği ve onu kızgın ateşte dağladığı, buna göre varlığının sadece iyi günleri tadacağı bir noktaya asla gelmemiştir. Çünkü, en yüksek özgürlüğü; henüz en derin zorunluluğa dönüşmemiştir.

Eğer dayanılmaz bir istek onu bu sona iterse, onun yeniden yola, sanatsız sanatın yoluna çıkması gerekecektir. Onun, kendisiyle tamamen birleştiği biri gibi "gerçekle" yaşaması için, kökenine ulaşmaya yüreklilik göstermelidir. O tekrar öğrenci, çırak olmalı, saptığı yolun en son, en dik kısmını da aşmalı ve yeni değişimlerden geçmelidir. Eğer o bu rizikonun hakkından gelirse, **kaderi, bütün gerçeklerin üstünde duran yetkin gerçeğe, bütün kökenlerin biçimsiz kökenine, yine de her şey olan "hiç"e rastlar, onun tarafından yutulur ve onun içinden yeniden doğar.**